PALATALIZAREA LABIALELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ[1])

Domnului Profesor Sextil Pușcariu

Notă introductivă. — Această lucrare n'ar fi putut lua ființă fără vastul și neprețuitul material adunat de D-l Sever Pop *pentru «Atlasul Linguistic Român I»*[2]), *care prin bunăvoința D-lui Profesor* Sextil Pușcariu, *directorul și inițiatorul Atlasului, și a D-lui* Pop, *mi-a fost pus la dispoziție. Țin să le exprim pentru aceasta și pentru îndrumările date adânca mea recunoștință. Mulțumesc de asemenea pentru sfaturi D-lor Profesori:* C. Lacea, G. Giuglea, N. Drăganu, Th. Capidan și E. Petrovici.

Din întregul complex al chestiunii, m'am mărginit deocamdată la studierea: 1) istoricului ei (chestiunea preocupă de multă vreme pe filologii noștri), 2) a geografiei fenomenului, 3) a foneticei, și 4) a vechimei lui.

---

[1]) Teză de doctorat.

[2]) Prescurtarea ALR. I, pe care o întrebuințez în lucrare, însemnează *Atlasul Linguistic Român*, partea I. «Atlasul», care se va publica în 10 volume, va avea două părți. Întâia — materialul folosit de mine e exclusiv din această parte — va fi formată din primele 6 volume și va conține materialul adunat de Sever Pop, cu chestionarul normal. Volumul prim din această parte a ieșit de sub tipar zilele acestea: *Atlasul Linguistic Român*, publicat sub Înaltul Patronaj al M. S. Regelui Carol II de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALR. I) vol I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui* de Sever Pop, în fol. 150 de hărți, Cluj, 1938. Muzeul Limbii Române (Institutul cartografic «Unirea», Brașov). Partea a doua (ALR. II) va fi formată din ultimele 4 volume și va conține materialul adunat, cu chestionarul desvoltat, de Emil Petrovici. (V. toate detaliile necesare în Introducerea scrisă de Sextil Pușcariu la volumul apărut al Atlasului).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Cea dintâi menţiune a unui învăţat despre fenomenul labialelor noastre palatalizate o datorăm lui Dimitrie Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, 1716, ed. Papiu Ilarianu, 1872, p. 151).

Rostirea cu palatale, în locul labialelor (*k'atră*, *g'ine*, *ńie*, etc.), aparţinea, după Cantemir, în Moldova, pe la începutul secolului al XVIII-lea, numai femeilor, lipsind din graiul bărbaţilor şi fiind ridiculizată de ei: « Mulieres quoque moldavae peculiarem a viris pronunciationem habent. Mutant enim syllabas *bi* et *vi* in *gi*, ut: *bine* (bene) *gine*, *vie* (vinea) *gie*; *pi* in *ki*: *pizma* (invidia) *kizma*, *piatra* (petra) *kiatra*. *Mi* initiale in *ng* litteram, vix aliis pronunciabilem, ut: *mie* (mihi) *ngie*, etc. Qui semel e viris etiam ei pronunciationi asvetus fuerit, vix ac ne vix quidem ab ea liberari potest, et ceu sorex suo ore semper prodit, se nimis diu in matris sinu moratum fuisse, qua de re etiam tales vulgo *ficior de baba*, filii vetulae, per contentum dicuntur » (*ibid.*).

La o sută de ani după Cantemir, atinge chestiunea, în treacăt, Petru Maior, în *Orthographia romana, sive latino-valachica, una cum clavi, qua penetralia originationis vocum reserantur*, Buda, 1819, pp. 14—46 (reprodusă şi ca Introducere la Lexiconul Budan, 1825, pp. 14—46).

Iată textual relaţiunile lui Maior, care cunoştea bine situaţia fenomenului şi la Aromâni (numiţi de el « Valachi Aurelianae Daciae » iar Dacoromânii « Valachi veteris Daciae »), care, relevând nuanţa populară a acestei rostiri, face şi el o observaţie în sensul celei a lui Cantemir — pe care îl cunoştea — despre obişnuinţa mai deasă la femei de a întrebuinţa labialele alterate, şi care e cel dintâiu ce pune problema vechimii palatalizării, crezând fenomenul de origine latină, iar în latină, de origine greacă:

P: « In Aureliana Dacia: *chieptine*, pro pieptine (pecten); *chieptu* (pectus); *schicu*, pro spicu (spica); *schini*, pro spini (spinae). Id etiam Hispani habent, ut *chinela*, pro ital. pianella... Haec pronunciatio etiam apud veteris Daciae Valachorum, nonnullis in regionibus, vulgus viget. Nec dubito, quin ex Italia adduxerint eam maiores Valachorum, eandemque a Graecis, signanter ab Ionibus, quibus mos est π convertendi in $\varkappa$, ut $\varkappa\omega\varsigma$, pro $\pi\omega\varsigma$, veteres Romanorum adoptasse. Valachi utuntur imprimis hac pronunciatione, dum post *p* immediate sequitur *i* vocalis admodum foecunda ad causandas mutationes in Orthographia Valachica » (*ib.*, p. 37).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

B: « Valachi Aurelianae Daciae vulgo *b* ante *i* mutant in *g*, ut *ghine*, pro bine (bene); veteris Daciae quoque Valachi nonnullis in regionibus *b* ante *i* mutant in *g* vulgo; in scribendo tamen retinent *b* » (*ib.*, p. 14).

M: « Apud Aurelianae Daciae Valachos *m* ante *i* vulgo pronunciatur uti *n* molle... Idem fit in nonnullis regionibus veteris Daciae praecipue inter faeminas, ut *ñicu*, pro micu (parvus), *ñie*, pro mie (mihi), etc. Licet vero *n* molle sit multo mitius, et delicatius, quam *m*, et linguam Valachicam reddat dulciorem, tamen nunquam scribunt *n* molle, pro *m* » (*ib.*, pp. 32—33).

F: « Valachi Aurelianae Daciae *f* ante *i* communiter convertunt in *h*, ut *hiliu* (filius); *himu*, pro fimu (sumus), etc. Idem fit inter Valachos veteris Daciae in Transalpina Valachia; imo etiam in Transsilvania circa Coronam, et in universa terra Fogaras, e. g. *hiéra* (fera); *hieru* (ferrum); *hiru* (filum), etc. » (*ib.*, p. 24).

V: « Valachi Transalpini, Transsilvani circa Coronam, et in Terra Fogaras, ac omnes Aurelianae Daciae solent mutare sequente *i* in *g*, ac enunciare ut *γ* Graecum. Alii in quibusdam locis Transsilvanicis pronunciant crassius quam *γ* Graecum, sono, qui nulla ex mihi notis litteris exprimi valeat, sono, inquam, inter *gi* Italicum et *ji* Gallicum, sic: *vinu* (vinum); *viña* vel *via* (vinea) etc. » (*ib.*, p. 46).

Ioan Eliade Rădulescu, în a doua scrisoare asupra dialectelor românești adresată, în 1839, « D-lui Căminarului C. Negruți » (*Curierul de ambe sexe*, vol. II, ed. II, pp. 33—39, 51—64), analizând o serie de particularități ale dialectului aromân, ne spune despre labiale următoarele:

« *p*, înainte de *i* se citește ca și la dumneavoastră și la noi în multe sate *k*. Precum: *kiatră* șcl., care și la dumneavoastră se pronunță *kicioare*, *poki*, *vulki*, în loc de picioare, popi, vulpi șcl. » (p. 51).

« Pe *b* înainte de *i* îl pronunță sau îl schimbă ca norodul moldav în *g*, precum *ghine* (bine) » (*ibid.*).

« *m*, la dânșii adesea înainte de *i* se pronunță ca *gn* franțuzesc, ca și la dumneavoastră, precum *gnie*, *gnel*, *lugnina* în loc de mie, miel, lumina » (*ibid.*).

« Pe *f* înainte de *e* și *i*, îl pronunță sau îl schimbă în *h*, lucru ce se vede că a fost din vechime firește între Români, căci și la dumnea-

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

voastră și între noi foarte mulți, mai vârtos sătenii îl schimbă tot în *h*, precum *hire*, *herbu*, *hiru*, *heru*, în loc de fire, ferbu, firu, feru. Tot din acest obiceiu a mai rămas și între noi a zice *hiară*, în loc de fiară, *her* în loc de fer șcl. » (*ibid.*).

« *v*, înainte de *i* se pronunță ca *γ* grecesc, ca și în părțile acestea, cum *γinul*, *γine*, în loc de vinul, vine » (*ibid.*).

« Urmează dar din cele zise — încheie Eliade partea referitoare la labiale — că acest dialect [aromân] ce este nescris, sau necultivat se aseamănă mult cu felul vorbirii moldovenești, sau mai bine cu limba rumânească de obște, încât pentru acea ce se atinge de literele *p*, *b*, *m*, *f*, [*v*], și *i*; și urmează iară că dacă mai mult decât doi popoli întregi de aceeași origine și atât de departe și mai fără comunicație au păstrat aceeași pronunție numai din tradiție, se vede curat că multe provinții ale Italiei înainte de descălecătoare au pronunțat literele acestea tot așa » (*ib.*, pp. 51—52).

Într'un capitol consacrat dialectului aromân (pe care-l numește « moeso-român »), T i m o t e i u C i p a r i u, în *Principia de limba și de scriptura*, ed. II, 1866, pp. 87—100, vorbind despre palatalizarea labialelor adaugă: « Aste forme trandanubiene [cu labialele palatalizate] se aud și în Transilvania și încă și pre alte locuri, iar în limba bisericească nu sunt acuprinse; așa cât și dincoace de Dunăre se par a fi două dialecte, unul cu formele bisericești, ca în România, altul cu trandanubiene; din care e de crezut că ceste din urmă fac una familie cu cele de preste Dunăre, măcar că prin influența limbei bisericești dincoace multe s'au schimbat după limba bisericească » (p. 99). Chestiunea o reia și în *Gramatica limbei române*, vol. I, 1869, pp. 73—74, și p. 86, de data aceasta mărginindu-se însă numai a releva existența fenomenului în aromână și « în vulg [« rar » și « în cărțile bisericești *hi* pentru fi »] foarte pre multe locuri », în dacoromână, « ori de câte ori după *p*, *b*, *m*, *f*, *v*, numai decât urmează un *i* jumătățit [semison] sau întreg [plenison], radicale [primar] sau numai eufonic [secundar] » (pp. 73—74).

Cel dintâi învățat care studiază în mod științific fenomenul labialelor noastre palatalizate este A l e x a n d r u L a m b r i o r, într'un mic studiu cu titlul *Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire*, publicat în revista *Romania* din 1877 (VI), pp. 443—446.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Fenomenul, ne spune Lambrior, este cauzat de un *yod* următor, care provine «fie din vocala *i* (venant directement ou non d'un *i* latin), fie din *e* [= ĕ] latin». Acest *yod* [= y, i̯], înăsprindu-se, a ajuns, în rostirea populară, o adevărată consonantă palatală, în stare de a provoca căderea labialei precedente. Grupele *pi*, *bi*, *vi*, *fi* au devenit întâi: *py*, *by*, *vy*, *fy*, apoi: *pk'i*, *bg'i*, *vg'i* (*vyi*), *fh'i*, în fine: *k'i*, *g'i*, *g'i* (*yi*), *h'i*. Nu labiala este cea care se transformă aici în palatală, ci *yod* este cel care dă naștere consonantei palatale. De sigur, adaugă Lambrior, nu se poate spune că labiala n'a avut nicio influență asupra palatalei ce s'a format; altfel am avea aceeași palatală în toate cazurile. Desvoltându-se din *yod*, palatala s'a acomodat labialei precedente, devenind, după cum era aceasta, explozivă sau spirantă, fonică sau afonică, și formând cu ea un grup natural, din care primul element, labiala, avea apoi să cadă.

În ce privește extinderea geografică, Lambrior ne spune că palatalizarea este un fenomen «normal» în graiul popular și familiar din Moldova, Bucovina și Basarabia, «sporadic» în Muntenia și Ardeal, și «constant» în dialectul aromân.

Cele mai vechi forme palatalizate pe care le cunoștea el sunt din secolul al XVII-lea pentru *f* și abia de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea pentru celelalte labiale. Lambrior crede că palatalizarea nu este mai veche decât aceste date. Ea s'a produs pentru fiecare labială în mod independent, începând cu *f*, cea mai slab articulată din serie.

Chestiunea este reluată, la scurt timp după Lambrior, de Franz Miklosich, în *Rumunische Untersuchungen, I, Istro- und Macedo-rumunische Sprachdenkmäler*, zweite Abtheilung, 1882, pp. 5—7, 87—88 și în *Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte*. Consonantismus, II, 1882, p. 14 ș. u.

După Miklosich, procesul palatalizării este următorul: în grupele labiale *pi*, *bi*, *fi*, *vi*, *mi*, «s'a introdus», între labială și *i*, «un *j* [= y, i̯ (*yod*)] parazitic», devenind *pji*, *bji*, *fji*, *vji*, *mji*. Între labiala *p* și acest *j* parazitic, «s'a introdus» apoi «un *t* parazitic», care, asimilându-se cu *j*, a dat *t'*, grupul întreg devenind *pt'i*; de unde, în fine, prin «înlocuirea» lui *p* prin *t'*, ajungem la *t'i*. Pentru *bji* devenit *d'i* și pentru *mji* devenit *ńi*, procesul este identic, în grupul întâiu intervenind «un *d* parazitic», în al doilea «un *n* parazitic». În grupul *fji*

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

a intervenit « un χ [« tonloses j (= h')] parazitic ». Locul labiodentalei dispărute l-a luat acest χ. *V* din *vji* a fost înlocuit prin *j* [= y].

În ce privește vechimea fenomenului, în lucrarea întâia, Miklosich îl crede posterior despărțirii dialectelor. El a apărut întâi în dacoromână. În aromână e de proveniență nord-dunăreană: « Selbstverständlich sind die drum. Formen die ursprünglichen und die hier als mrum. bezeichneten aus jenen hervorgegangen... Zur Zeit, als sich das irum. vom mrum. abzweigte, — historische Gründe nöthigen uns die alte Heimath der Rumunen Istriens im Süden, nicht im Osten zu suchen — bestand dieser Unterschied zwischen dem Süden und dem Norden noch nicht » (pp. 87—88). — În lucrarea din urmă, părăsind însă această părere, crede fenomenul de origine latină vulgară, aceeași origine având-o în italiană: *approcciare* (< lat. *appropiare), *saccio* (< lat. sapio), *chiantu* (< pianto < lat. planctum), *ragga* (< rabbia < lat. rabiem), *aggio* (< lat. habeo), *fχiore*, *χjore*, *šori*, *šuri* (< fiore < lat. florem), etc.; în retoromană: *sáptχa*, *satχa* (< lat. sapiat), *rabdya* (< lat. rabiem), *edya* (< lat. habeat), *plă̈vdya* (< lat. ploviam), *djă̈vdya* (< lat. joviam), etc.; în provensală: *aprochar* (< lat. *appropiare), *sapcha* (< lat. sapiam), *camjar* (< lat. cambiare), etc.; în franceză: *approcher* (< lat. appropiare), (que je) *sache* (< lat. sapiam), *changer* (< lat. cambiare), *rage* (< lat. rabiem), etc. — Dintre limbile neromanice ne relevă fenomenul în neogreacă, dialectul țaconic, citând formele: *kinu* (< πίνω), *kungi* (< kumbi), *kanadi*, *karadi* (< kanávi, karávi), *orjinja* (prin orńińa < ἑρμηνεία). Pentru *vi* devenit *ji* [= yi] și pentru *mi* devenit *mń*, *ń* ne citează câteva cazuri din limbile slave: polon. *zajichost* (< zawichost), rut. *mńa* (< mja), ceh. *mńesto* (< město), bulg. *zemńa* (< zemja), polon. *końisija* (< komisija), etc.

Cu trei ani mai târziu, — atingând numai în treacăt chestiunea —, istoricul Dimitrie Onciul, într'o minuțioasă recensie asupra studiului lui A. D. Xenopol « Teoria lui Roesler » (*Convorbiri Literare*, XIX, 1885, pp. 592—593), pornind dela faptul că palatalizarea labialelor se găsește ca fenomen « regulat » numai la Aromâni, în dacoromână ea găsindu-se numai « dialectic », conchide că, la noi, fenomenul a fost adus prin imigrări de Aromâni, ce au avut loc, din Sudul în Nordul Dunării, în decursul evului mediu, și cărora se datorește, după părerea lui, majoritatea populației românești din Dacia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Același lucru îl crede el și despre rotacism, care s'ar datori unor imigrări din aceeași vreme de Istroromâni. Existența palatalizării ca fenomen « regulat » numai la Aromâni și în italiana de Sud, în celelalte limbi romanice ea fiind numai « sporadică », i se pare lui Onciul o dovadă că acea predispoziție a latinei vulgare spre palatalizare, presupusă de Miklosich, a predominat mai cu seamă în latina vulgară sudestică, fapt pe care el crede a-l confirma și prezența fenomenului la Neogreci, în dialectul țaconic.

De origine aromânească în dacoromână consideră palatalizarea, cu câțiva ani după Onciul, M o s e s G a s t e r, în introducerea *Chrestomației române*, 1891, pp. CVIII—CX, și L a z a r Ș ă i n e a n u, în *Istoria filologiei române*, 1892, pp. 70—72. Spre deosebire însă de Onciul, ei susțin că, întrucât fenomenul lipsește în textele noastre cele mai vechi, el ar fi fost introdus la noi abia în secolele XVI—XVII, prin păstori aromâni, care, — presupun ei fără nicio dovadă istorică —, s'ar fi așezat atunci în număr mare de-a-lungul Carpaților și mai cu seamă în Moldova. De aici fenomenul s'a răspândit apoi în toate ținuturile învecinate.

În aceeași vreme cu Gaster și Șăineanu reia chestiunea B o g d a n P e t r i c e i c u H a s d e u, într'un studiu cu titlul *Un element femeesc în limba română* (*Revista Nouă*, V, 1892, pp. 287—293, cf. și *Et. Magn.*, tom. III, col. 2232—2242), ajungând la concluzia că fenomenul palatalizării labialelor, în limba noastră, este « de origine femeească ». La această concluzie Hasdeu e condus de două considerațiuni :

1. Constatarea lui Dimitrie Cantemir că în Moldova, pe la începutul secolului al XVIII-lea, numai femeile întrebuințau rostirea cu labialele palatalizate, bărbații bătându-și joc de ea (v. mai sus, p. 93) — constatare pe care Hasdeu, foarte amănunțit informat asupra situației geografice dacoromâne a fenomenului, o confirmă și în vremea sa pentru câteva localități din Muntenia ;

2. Dintre toate formele palatalizate, cea mai mare răspândire o au două cuvinte dintre cele mai uzuale în graiul femeilor: *chept* și *cheptene*, care sunt singurele ce se găsesc palatalizate și la Istroromâni, și tot numai ele, — după informația lui, de data aceasta inexactă —, s unt singurele palatalizate la Megleniți.

Fenomenul provine anume, după Hasdeu, dela femeile dace, care, — și Dacii în genere —, învățând latinește, « rosteau pe latinul

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

bi, *pi*, *mi* ca *ghi*, *chi*, *ńi* », așa precum vechii Greci, deși aveau pe *ti* (*Τι*) în graiul lor, « totuși pe latinul *ti* îl rosteau ca *tzi* », sau precum Celții « amestecau pe *v* latin cu *f* ».

În graiul bărbaților, în marea lor majoritate Romani, fonetismul « dacic » cu labialele palatalizate al femeilor a început să pătrundă foarte târziu, neizbutind să se introducă pretutindeni, pe unde-l au femeile, nici până azi. Acest fapt, că în graiul bărbaților palatalizarea a pătruns așa de târziu, explică, după Hasdeu, lipsa ei din textele noastre vechi, care « au fost scrise toate de bărbați, nu de femei, nici de 'feciori de babă' ». Singurul grup labial palatalizat, pe care-l au și bărbații de timpuriu în graiul lor și care e foarte frecvent în textele noastre vechi, este *fi* devenit *h'i*. Faptul se datorește, după Hasdeu, unei confuzii ce s'a făcut între fonetismul « dacic » al palatalizării lui *f* și cel « latin » al alternanței între *f* și *h* în forme ca: faedus-haedus, fariolus-hariolus, etc.

Formele intermediare *bg'*, *pk'*, Hasdeu le explică ca fiind un « compromis » între « femeescul *ghi*, *chi* » și « bărbătescul *bi*, *pi* », din al căror « amestec » s'au format,—fenomen pe care el îl numește « syllexis » (cf. *Cuv. d. bătr.*, II, pp. 218, 240).

Palatalizarea românească n'are nicio legătură cu cea din Sudul Italiei și celelalte limbi romanice, cum crede Miklosich. Cea din neogreacă, dilaectul țaconic, o crede de origine tracă [1]).

După doi ani, atinge, în treacăt, chestiunea Alexandru Philippide, în *Istoria limbii române* I. Principii de istoria limbii, 1894, pp. 26—28, 143—145 (cf. și *Originea Românilor* II, 1927, pp. 120—122, 137—144, 184—191).

« Labialele, ne spune Philippide, se prefac dialectal în palatale înainte de *i* prin asimilație regresivă... La articularea lui *b*, *p*, *v*, *f*, *m* se amestecă adecă elemente din articulația lui *i*; în vreme ce, de pildă, buzele articulează pe *b*, limba se așează în poziția lui *g*. Și atunci ori elementele lui *b* dispar încet încet dinaintea elementelor lui *g*, și rezultă astfel schimbarea completă a lui *b* în *g* (*gine* pentru bine), ori elementele lui *g* se desfac în timp de acele ale lui *b* și rezultă două

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) G. Giuglea, într'o discuție recentă pe care am avut-o cu d-sa, crede că această ipoteză a originei trace ar putea fi adevărată și din punctul de vedere al palatalizării românești.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

sunete în loc de unul de mai înainte (*bgine* pentru bine). (*Ist. limbii rom.* pp. 26—27).

În ce privește originea palatalizării, Philippide, pornind, ca și Hasdeu, dela aceeași constatare a lui Dimitrie Cantemir, dela constatările în sensul celei a lui Cantemir făcute de Hasdeu în Muntenia, conchide că fenomenul «a apărut mai întâiu în gura fimeilor moldovene, pe urmă în acea a barbaților moldoveni, mai târziu apoi în gura fimeilor muntene și probabil în viitor va apare în gura tuturor barbaților munteni!». (*ib.*, p. 145).

În legătură cu vechimea fenomenului, pentru dialectul dacoromân cea mai veche formă palatalizată pe care o cunoștea Philippide e din 1644 (: *kicior*), relevată mai întâi de Hasdeu (cf. *Et. Magn.*, tom. III, col. 2232). Pentru dialectul aromân el crede că în partea a doua a numelui *Βασίλειος ὁ Τζιντζιλούκης* din 1156 (la Niketas Akominatos) avem a face cu aromânescul *țințl luk'* (*Originea Românilor*, II, p. 141).

Atingând tot numai în treacăt chestiunea, Arthur Byhan, în *Die Entwickelung von* e *vor Nasalen in den lateinischen Elementen des Rumänischen* (Jahresbericht, III, 1896, p. 18), crede că fenomenul, în preajma despărțirii dialectelor, se găsea în stadiul *labială* + *yod* (: *p̣i*, *ḅi*, *f̣i*, *ṿi*, *ṃi*). După despărțirea celor patru dialecte, în aromână și într'o parte a dacoromânei el a evoluat la *k'*, *g'*, *h'*, *y* (*g'*), *ń*; în Banat și în Oltenia se păstrează încă stadiul străromân (: *labiala* + *yod*; în meglenită *yod* a dispărut (: *per*, *pert*, *zber*), iar în istroromână s'a schimbat, într'o serie de cazuri, în *l'* (: *kl'ept*, *pl'erdu*, *l'erme*, *ml'e*, etc.).

Întâia oară în toată complexitatea ei interdialectală și istorică, problema palatalizării labialelor românești o pune Ovid Densusianu, în *Histoire de la langue roumaine*, I, 1901, pp. 307—316, 330—346; II, fasc. I, 1914, pp. 111—112 (cf. și *Grai și Suflet*, II, fasc. II, 1926, pp. 370—375, III, fasc. II, 1928, pp. 449—450, 457—459).

După Densusianu, fenomenul s'a născut pe teren aromân, în primele secole ale Evului Mediu. Această părere — exprimată, în treacăt, întâi de Onciul, apoi de Gaster și Săineanu — Densusianu o deduce din următoarele considerațiuni:

1. Palatalizarea în aromână este un fapt general pentru elementele latine, producându-se numai înainte de *i* primar (< lat. ī) și de *ie* (< lat. ĕ);

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

2. În elementele străine nu se găsește decât în cele mai vechi dintre cele albaneze, slave și grecești;

3. Este mai veche decât trecerea lui *ę* lat. + *n* în *i* + *n* (: *mine* < mę + ne, *viń* < vęni), trecere anterioară rotacismului, — rotacismul, la rândul lui, datând de pe la începutul Evului Mediu.

În dialectul dacoromân, palatalizarea a intrat dela Aromâni, imigrați în masă, între secolele VI, VII—XIII, în Nordul Dunării, din cauza pustiirilor barbare și mai ales a năvălirii, în Peninsula Balcanică, a Slavilor și a Bulgarilor. Acestui fapt, că fenomenul este împrumutat în dacoromână, i se datoresc, după Densusianu, neregularitățile pe care le prezintă palatalizarea la noi și chiar evoluția ei mai avansată decât în aromână. În Banat, Sud-Vestul Ardealului și Nord-Vestul Olteniei, unde labialele sunt nealterate, avem, după Densusianu, a face cu păstrarea neîntreruptă a elementului românesc nord-dunărean din aceste regiuni, fără amestec aromân.

Meglenoromânii, după Densusianu, sunt o colonie dacoromână de origine din părțile Bihorului, iar dialectul lor un graiu dacoromân transplantat pe teritoriu aromân și influențat de dialectul aromân. Ei s'au coborît în Sudul Peninsulei Balcanice prin secolele X—XI, cu labialele nealterate. Palatalizarea labialelor, — parțial cum se găsește—, a intrat, în graiul lor, din aromână.

Tot Dacoromâni, la origine, sunt considerați de către Densusianu și Istroromânii, pe care îi crede emigrați din Banat, Sud-Vestul Ardealului și Munții Apuseni, cam în aceeași vreme cu Megleniții și din aceeași presupusă cauză, năvălirea Ungurilor. În istroromână, după Densusianu, avem trei forme palatalizate: *tsǫptir*, *kl'ept* și *mńie* (= piepten, piept, mie). Pe *tsǫptir*, îl crede dus din Sud-Vestul Ardealului, nefiind altceva decât *ts'aptăn* al acestei regiuni. Pe cele două din urmă le consideră primite de Istroromâni dela Aromânii pe care i-au întâlnit prin Nord-Vestul Peninsulei Balcanice, în drum spre Istria (*l'* din *kl'ept* s'a introdus pe teritoriu istroromân sub influență slavă).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Raritatea formelor palatalizate din textele noastre vechi se datorește, după Densusianu, cauzelor următoare:

1. Alterarea labialelor aducea un fonetism prea îndepărtat de fonetismul tradițional primitiv pentru a putea fi ușor primit în scris. Singurul caz unde fonetismul vechiu se îndepărta mai puțin de cel

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

nou era *fi* > *h'i*. Acestui fapt i se datorește apariția mai timpurie și frecvența lui *h'i* pentru *fi* în scrisul nostru vechiu.

2. Unele sunete provenite din labiale palatalizate erau imposibil de redat în alfabetul chirilic. E cazul lui *ńi* < mi și *yi* < vi.

3. Rostirea cu labialele palatalizate a fost totdeauna considerată ca vulgară, precum ne-o dovedește cunoscuta mărturie, de pe la începutul secolului al XVIII-lea, a lui Dimitrie Cantemir și hiperurbanisme ca *fierovimii* pentru hierovimii, *ficlene* pentru hiclene, *arfimandrit* pentru arhimandrit, atestate în secolele XVI—XVII [1]).

Din punct de vedere fonetic, Densusianu crede, cu Hasdeu, că fenomenul s'a petrecut trecându-se direct dela labială + *i̯* la palatală, stadiile intermediare *pk'*, *bg'*, *mń* fiind considerate ca forme de compromis, născute din contaminarea rostirii corecte cu cea cu labialele palatalizate.

În același cadru larg reia chestiunea Sextil Pușcariu, în *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, 1910, pp. 33—38, 54—55, *Studii Istroromâne*, II, 1926, pp. 102—106, 127, 135, 313, 333, 344—366, *Dacoromania*, IV, 1927, pp. 1308—1309; V, 1929, pp. 792—794; VI, 1931, pp. 506—507; VII, 1934, pp. 42—43 și *Études de linguistique roumaine*, 1937, pp. 79—86, 102—104, 247—248.

Sextil Pușcariu crede că palatalizarea este o particularitate dialectală străromână, caracteristică grupului *Românilor Răsăriteni* (din Nord-Estul Peninsulei Balcanice), strămoșii Aromânilor și ai Megleniților. *Strămoșii Dacoromanilor* (din Nordul Dunării), în contact cu Românii Răsăriteni, aveau fenomenul numai regional. Restul teritoriului dacoromân, în deosebi Nord-Vestul, și *Românii Apuseni* (din Nord-Vestul Peninsulei Balcanice), strămoșii Istroromânilor, nu cunoșteau palatalizarea. El nu admite deci introducerea acestei inovații prin admigrațiune, combătând teoria lui Onciul-Densusianu și arătând că nici celelalte așa numite « aromânisme » în dialectul dacoromân nu se datoresc unei importări de coloniști sud-danubieni. În același timp demonstrează, din cercetarea numirilor locale, că tocmai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) O interesantă formă de hiperurbanism semnalează, din anii 1700, 1707, 1708, C. Lacea (*Dacoromania*, V, pp. 359—360): *Fetchiel*, *Fechil*, pentru Jechel, numele unui jude brașovean. Lacea îmi mai comunică o formă ce se aude azi prin jurul Rucărului: *sufirug*, *sufirurg*, pentru sub-chirurg.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

în regiunile de unde Densusianu crede că au venit Aromânii, labialele nu erau palatalizate.—Cu excepția lui *kl'ept* și *țâptir (câptir)*,—pe care în vremea din urmă înclină și Pușcariu (cf. *Dacoromania*, VII, p. 43, nota 1) a le admite ca posibile palatalizări, menținându-și totuși ca mai plauzibilă explicarea celui dintâiu prin disimilarea lui *p-p* din *pl'ept* (cu *l'* introdus între labială + i̯ ca în *fl'er* « fier » *bl'erâ* « zbiera », etc. sub influență slavă) în *k-p*, iar al doilea, ca o străveche metateză a lui *pectinem* în *keptinem* (sau aceeași disimilare a lui *p-p* în *c-p*, ca în *kl'ept*) —, Istroromânii, ca și Vestul dacoromân, nu cunosc nici azi acest fenomen. Istrorom. *gl'ermu*, după Pușcariu, este o contaminare a lui *vl'ermu* cu aproape sinonimul croat *gl'ista*, iar în formele *mńâre* « miere », *mń-â*, *mń-e* (< mī ha[be]t, mī est), *mńe* « miel », avem o acomodare a lui *ml'* în *mń* (ca în bulg. *zemńa* < *zeml'a* < zemi̯a).

Palatalizarea nu aparține celor mai vechi transformări ale străromânei, fiind mai nouă decât trecerea grupelor *lv*, *rv* în *lb*, *rb* (: alvina > albină > alg'ină, fervis > fierbi > h'erg'i), mai nouă decât metatezarea grupului *-bi-* în *-ib-* (: cubium > cuib, etc.), și de asemenea mai nouă decât căderea lui *b*, *v* intervocalic (: hiberna > iarnă, liberto > iert, etc.).

Primele texte românești, apărute în Nordul Ardealului, sunt anterioare palatalizării în acele regiuni. Apariția târzie și raritatea formelor palatalizate din scrisul nostru vechiu se datorește, după Pușcariu, tradiției grafice pe care au format-o aceste prime texte.

La aceasta se mai adaugă, după Pușcariu, o cauză de ordin social: aversiunea pe care păturile noastre de sus au avut-o totdeauna pentru rostirea cu palatale, — aversiune, azi la fiecare pas constatată, căreia i se datorește și inconsecvența, în unele din textele noastre vechi nordice, a rotacismului, ca și regresiunea aproape totală de azi a acestei rostiri. O dovadă în acest sens o vede Pușcariu în constatarea citată mai sus a lui Dimitrie Cantemir, pe care, — cunoscut fiind sedentarismul, mai ales pentru vremile mai vechi, și firea conservatoare a femeii române din popor —, Pușcariu o consideră și o importantă dovadă a vechimii fenomenului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unul din cele mai minuțioase studii pe care le avem asupra palatalizării labialelor noastre îl datorim lui Wilhelm Meyer-Lübke: *Palatalizarea labialelor* (*Dacoromania*, II, 1922, pp. 1—19,

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

cf. și *Zentripetale Kräfte im Sprachleben*, pp. 137—138, Sonderabdruck aus « Hauptfragen der Romanistik », Festschrift für Ph. A. Becker, 1922, pp. 126—154).

Procesul fonetic al fenomenului, după Meyer-Lübke, e următorul: « Punctul de plecare pentru întreaga desvoltare îl formează un sunet consonantic de transiție, *y*, omogen cu vocala ce-i urmează. Acesta rezultă, la *ie*, în mod firesc din *i*; el apare însă, în urma unei anumite articulări a vocalelor palatale, și la *i* » (p. 4). Procesul se petrece pe bază de asimilare a acestui *y* cu labialele. Primul stadiu de evoluție e: *pyi*, *byi*, *fyi*, *vyi*, *myi* (: *pyičor*, *albyină*, *fyir*, *vyin*, *myilă*). Stadiul al doilea e: *pk'*, *bg'*, *fh'*, *y* (*g'*), *mń* (: *pk'ičor*, *bg'ir*, *fh'er*, *yespe (g'espe)*, *mńilă)*. Următorul e *k'*, *g'*, *h'*, *y* (*g'*), *ń* (: *k'ept*, *alg'ină*, *h'ir*, *yespe (g'espe)*, *ńere)*.— Trecerea dela stadiul al doilea la cel de al treilea « e o ușurare a pronunțării » (p. 9). Pozițiile de articulare ale labialei și palatalei « fiind îndepărtate una de alta, pronunțarea se simplifică printr'un salt peste articularea elementului prim » (*ibid.*). Începutul acestei treceri s'a făcut în cuvinte cu labialele în poziție medială precedată de o consonantă, mai cu seamă în cuvinte în care și consonanta de dinaintea labialei era, la rândul ei, precedată de o vocală palatală (: isk'iti, desg'inat, etc.). În poziție inițială, trecerea s'a început în forme ca *pk'ept*, *pk'eptene* (cu *p* la începutul și la sfârșitul silabei), unde dispariția primului *p* a fost grăbită prin disimilare față de al doilea.

Evoluția (atât pentru stadiul II: *pk'*, *bg'*, etc., cât și pentru stadiul III, *k'*, *g'*, etc.), se continuă, trecându-se dela articularea postpalatală la cea prepalatală:

$$pk'\ (k') > pt'\ (t') > \begin{cases} p\check{c}\ (\check{c}) \\ p\underline{t} \begin{cases} \underline{t} \\ ps \end{cases} \end{cases}$$

$$bg'\ (g') > bd'\ (d') > \begin{cases} b\check{g}\ (\check{g}) \\ bdz,\ bz \end{cases}$$

$$h' > \check{s} > s' > \begin{cases} s \\ ts \end{cases}$$

$$(y >)\ g' > d' > \check{z} > z$$

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Același proces ca în românește îl avem, după Meyer-Lübke, și în italiană: *pl* > *py* > *ph'* > *pk'* > *pt'* > *pč* > *č*, etc.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Stadiul *fk'* : *fk'er*, *fk'ere*, *fk'erbe* (« în graiul celor neatinși de școală, grupul *fk'* ajunge să fie înlocuit prin mai obișnuitul *sk'* : *sk'er*, *sk'ere*, *sk'erbe* »), din Sudul Olteniei, după Meyer-Lübke, este un caz de « articulație prin reacțiune ». « Se poate observa anume, spune el, o rezistență față de impetuozitatea unei rostiri nouă; atunci rostirea veche se modifică astfel ca să fie cât mai depărtată de cea nouă: în locul lui *fh'* reapare *fk'* fiindcă cluziva palatală diferă de *i* mai mult decât fricativa palatală » (p. 6).

Rostirea *fer* din Banat și din Nord-Vestul Olteniei nu poate fi continuarea neîntreruptă a stadiului mai vechiu *fer*, nediftongat, pentrucă avem *e* închis, care presupune un stadiu premergător *ie*, cu *e* închis, din *ię* (ca în alte limbi romanice). Această rostire poate fi născută din *h'er*, fiind o depalatalizare datorită influenței limbii claselor culte, cu labialele nealterate (în genere și cu vocalele nediftongate), asupra limbii claselor de jos. Este posibil însă să avem aici de a face și numai cu monoftongarea lui *ię*, dacă pornim dela acest stadiu și nu dela *ye*.

Că fenomenul palatalizării, în limba română, deși atât de sporadic atestat în textele noastre vechi, e totuși cu mult anterior apariției primelor noastre texte, ne-o dovedesc, după Meyer-Lübke, în deajuns, chiar numai cele câteva atestări vechi ale fenomenului pe care le avem. El poate data din epoca de comunitate a celor patru dialecte românești.

În ce privește situația din dialecte, « Megleniții, ne spune Meyer-Lübke, se pare că s'au despărțit de ceilalți Români pe când palatalizarea era la începutul evoluției. Și mai explicabil ar fi însă lucrul dacă am putea dovedi că populația meglenită nu era o masă unitară, ci aparținea în parte unei regiuni cu tipul *piatră*, sau veneau dintr'o regiune mărginașă cu aceasta.

« Și pe Aromâni îi vom considera la fel, ca un grup de timpuriu izolat. Decât izolarea lor n'a împiedecat ca rezultatele palatalizării labialelor să ne apară unitar. Mișcarea evolutivă e încheiată și nu atinge împrumuturile nouă.

« O altă posibilitate ar fi ca palatalizarea aromână să se fi desvoltat absolut independent de cea dacoromână și din motive pe care nu le cunoaștem, să fi evoluat mai curând și în alt chip decât cea din românească de Nord. Din punct de vedere principiar n'am putea obiecta nimic împotriva acestei concepții » (p. 17).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Istrorom. *kl'ept* e desvoltat din *pl'ept* cu disimilarea lui *p—p* în *k—p*, disimilare care corespunde lui *kyoppo* din *pioppo* în dialectele italiene din Pisa și Pistoia. În ce privește pe *tsâptir*, el e, după Meyer-Lübke, un intrus, pătruns în istroromână dintr'un teritoriu învecinat cu *t'eptir*, pe vremea când Istroromânii se aflau încă la vatra lor străveche.

Cu prilejul unei dări de seamă asupra studiului despre palatalizare al lui W. Meyer-Lübke, G u s t a v W e i g a n d (*Balkan-Archiv*, II, 1926, pp. 267—268), reluând chestiunea (pe care o mai atinsese în treacăt, în *Die Sprache der Olympo-Walachen*, 1888, pp. 40—45, *Vlacho-Meglen*, 1892, pp. 14—17, 19—20, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, 1909, col. 20—21), susține că fenomenul s'a născut în mod independent la Sudul și în Nordul Dunării, că în dacoromână e mai recent decât în aromână, și că procesul nu s'a produs în același fel în cele două dialecte: « Das Auftreten der Palatalen an Stelle der Labialen im Dr. muss ziemlich jung sein, das beweist einmal das seltene Auftreten vereinzelter Formen Ende des 16. Jh. und dann der Umstand, dass die Erscheinung nur auf einem Teile des Gebietes herrscht, während im Arom. auch in den abgelegensten Gegenden die Erscheinung konsequent durchgeführt ist, was zur Voraussetzung hat, dass der Prozess dort schon in alter Zeit durchgeführt sein musste, als das Völkchen noch mehr beisammen war. Auch die Art des Auftretens in beiden Dialekten ist verschieden ; das Dr. zeigt die Zwischenstufe *pk'atră*, die deutlich darauf hinweist, dass es sich um das Einschieben eines anaptyktischen Palatalen (*k'*) handelt, der die innige Verbindung zwischen dem labialen *p* und dem palat. *j* (*p-k'-jatră*) herstellen sollte. Statt *k'* konnte auch *t'* eintreten, oder *l'* im Istrischen nach slav. Vorbild (*pl'erd*, *fl'er*). Diesen selben Vorgang zeigen dialektisch im Dr. auch *ft'er*, *sk'er* (ferrum), wo sogar ein Palatal eingetreten ist, der nicht in seinem Charakter entsprechend ist, wie der bei *fh'er*, da man nach Spiranten auch einem palat. Spiranten erwartet. Auch der Umstand, dass die blg. Elemente im Dr. (*vișin* > *yișin* > *g'ișin*) die Veränderung zeigen, im Arom. aber nicht, deutet darauf hin, dass wir es hier mit einem anderes gearteten Vorgang zu tun haben, nämlich mit einer sprunghaften Organassimilation: *py* > *ky* (*k'*), *Lab.-Pal.* > *Pal.-Pal.* » (*Balkan Arch.*, pp. 267—268).

BDD-Cluj-Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

În italiana de Sud, după Weigand, procesul e același ca în aromână, adică un « salt în articulație bazat pe asimilare organică » (: *chiangere* < piangere, etc.).

Vorbind despre palatalizarea labialelor din Sudul Italiei, Iorgu Iordan (*Dialectele italiene de sud și limba română*, *Arhiva*, XXX, 1923, pp. 327—335) constată că fenomenul italian se prezintă « în condițiuni foarte apropiate de cele din limba română ». Că ar exista însă vreo legătură între palatalizarea din italiană și cea românească, d-sa crede că e greu de spus, deoarece pentru amândouă limbile ne lipsește cunoașterea sigură a vechimii fenomenului.

Cunoașterea amănunțită a situației fenomenului în dialectele din Sudul Dunării, aromân și meglenit, o datorăm studiilor vaste asupra acestor dialecte ale lui Theodor Capidan: *Meglenoromânii*, 1925, pp. 67, 69, 70, 74, 121—127, *Aromânismele din dialectul dacoromân și problemele care se leagă de ele* (Junimea Literară, XIV, 1925, pp. 275—291), *Românismul balcanic* (Revista Filologică, I, 1927, pp. 155—165), *Fărșeroții* (Dacoromania, VI, 1931, p. 128), și *Aromânii*, 1932, pp. 142, 292—311.

În dialectul aromân, palatalizarea e generală în elementele latine, atât sub accent (: *k'adică* « piedică », *alg'ină* « albină », *h'ir* « fir », *yaspi* « viespe » [la Aromânii din Albania, la Gopeșeni și la Molovișteni: *g'aspi*, *g'ispar*], *ńercuri* «miercuri»), cât și în poziție neaccentuată (: *sk'inare* « spinare », *alg'i* « albi », *h'irar* « fierar », *yispar* « viespar », *ńiridzŭ* « amiazi »). În elementele străine se găsește numai în cele « intrate mai de timpuriu în dialect » (: *alik'escu* din paleosl. lipiti « lipesc », *ak'icăsescu* din gr. *ἀπείκασα* aor. lui *ἀπεικάζω* « înțeleg », *ńilă* din paleosl. milŭ « milă », etc.). Stadiile intermediare *pk'*, *bg'*, *mń* lipsesc cu desăvârșire, și, în afară doar de forma *čičoru* pentru *k'ičoru* unde avem de a face cu o asimilare, nu există nici evoluții secundare ca în dacoromână (: *pt'atră*, *pčatră*, *čatră* « piatră », *šer* « fier », *žin* « vin », etc.).

În ce privește vechimea fenomenului, ca și Philippide, în partea a doua a numelui *Βασίλειος ὁ Τζιντζιλούκης* (din Niketas Akominatos dela 1156), Capidan vede același aromânesc *tsintsi luk'i*. « Plecând, spune d-sa, dela această dovadă ca și dela faptul că în aromână lipsesc formele recunoscute de Lambrior ca intermediare: *bg'*, *pk'*, etc., alterarea labialelor trebue pusă înainte de sec. X. Cam în ce veac

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

înainte de sec. X, aceasta nu se poate ști. Eu nu sunt pentru o vechime prea mare, deoarece fenomenul ar fi putut apare local și după despărțirea Aromânilor de Dacoromâni » (*Aromânii*, p. 310), despărțire care, după Capidan, a avut loc « după sec. al VIII-lea și chiar al IX-lea » (*ibid.*). « Dar admițând, spune Capidan, că acest fenomen s'a arătat încă pe când toți Românii nu erau despărțiți în populațiunile actuale, el ar fi putut să apară în regiunile îndepărtate una de alta, cum ar fi Nordul Daciei și Sudul Dunării (*ib.*, 309). Această părere despre apariția fenomenului « în regiuni deosebite din domeniul ocupat odată de strămoșii Românilor » i se pare lui Capidan « aceea care se apropie cel mai mult de adevăr » (*ib.*, pp. 309—310). În acest caz «n'ar fi exclus ca, la coborîrea Aromânilor în Sudul Peninsulei Balcanice, alterarea labialelor din graiul lor să nu fi fost generală (*ib.*, 292). Câteva forme cu labialele conservate, pe baza cărora ajunge Capidan la această concluzie, se găsesc și azi în aromână: *vin* (lat. vinum), alături de *yin*, în graiul secret al Grecilor din satul epirot Shoreța na (alcătuit numai din cuvinte aromânești); *vizur*, în Ohrida, același cu « viezure », la baza căruia stă vechiul împrumut albanez *vjedhullë*; *picare*, alături de *k'icare*, la Aromânii grămusteni din Livădz (în ținutul Meglenului), în următoarea frază: *a mea pică*, *a ta nu pică*, legată de o poveste ciobănească; *merdu*, la Mihăileanu, cu înțelesul de «excremente»: *mâncă merdu*, figurat «spune minciuni». După informațiunile lui Capidan, cuvântul a existat până de curând, cu *m*, și în Bitolia, unde se întrebuința ca înjurătură.

Dialectul meglenit, se împarte în privința tratamentului labialelor, în două grupe: 1) de o parte stă comuna Țârnareca cu întreaga serie a labialelor alterată, « ca în dialectul aromânesc » (*Meglenorom.* 125) nedeosebindu-se de acesta decât prin reflexul *i̯* pentru *yi* < vi (:*i̯iță̆l*, în arom. yiță̆l, *i̯iu*, în arom. yiu, etc.); 2) de altă parte stă restul comunelor meglenite, unde numai *f* se palatalizează în toate cuvintele devenind mai întâi *h'*, iar acest *h'* dispare apoi lăsând în urma lui doar « o ușoară aspirațiune, care de cele mai multe ori nu se observă și pe care de cele mai multe ori n'am redat-o prin niciun semn diacritic » (*ib.*, 121): *i̯er* « fier », *i̯erb* « fierb », *ir* « fir », etc. Labialele *p*, *m* și *v* se prefac, când în *k'*, *ń*, *g'* (:*chept* « piept », *ńil'ă* < milia « mie », *g'i̯armi* « vierme », etc.), când rămân nealterate (:*vin*, *spic*, *mil'ă* < milia « mie », etc.); labiala *b* se menține nealterată în toate cazurile. Cu

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

excepția comunei Țârnareca, meglenita nu prezintă niciun caz de palatalizare a vreunei labiale în terminațiunea substantivelor și verbelor înainte de *-i* flexionar (care, de altfel, după anumite consonante, printre care și labialele, a dispărut de timpuri în meglenită).

Palatalizarea e — crede Capidan — originară la Megleniți. Ea nu e, cum susține Densusianu, o influență aromână. În aromână nu există un reflex *ĵ* pentru *f* (în Țârnareca și pentru *v*), care nu putea deci fi împrumutat de unde nu se afla. Același este cazul lui *g'*, cu totul sporadic în aromână, pentru *v*. În afară de aceasta, Megleniții, așezați în Munții Caragiovei și ocupându-se în deosebi cu agricultura, au fost până de curând complet izolați de Aromâni, ale căror principale centre mai vechi erau în Tesalia și Epir, iar direcția lor de mișcare, în spre Munții Gramoste și Albania. În Macedonia, deci în apropierea Megleniților, ei s'au așezat în număr mare abia în secolul al XVIII-lea, după distrugerea de către Turci și Albanezii musulmani a înfloritoarelor orașe aromânești Gramoste și Moscopole, împreună cu toate târgurile și satele din împrejurimea lor: Șipca, Bitcuchi, Gabrova, Nicea, Niculița, etc. — Palatalizarea meglenită, care la început era în întreg dialectul așa cum se află azi în Țârnareca, își are originea în epoca când Megleniții se aflau « prin părțile dunărene », « pe un teritoriu întins », nedespărțiți încă de Aromâni, dimpreună cu care formau grupul străromân al « Românilor sudici » din Nord-Estul Peninsulei Balcanice, în contact cu cel de « al doilea » grup străromân al « Românilor nordici » din Nordul Dunării și Nord-Estul Peninsulei Balcanice, strămoșii Dacoromânilor și ai Istroromânilor, aceștia din urmă mai aproape de Albanezi și în mai intim contact cu ei. Formele nepalatalizate pe care le prezintă meglenita azi se datoresc sau influenții dialectului dacoromân din epoca când, după coborîrea în Sud a Aromânilor, Megleniții nu întrerupseseră încă contactul cu Dacoromânii (înainte de secolul al XIII-lea), sau unei ulterioare depa'atalizări.

Dacă în meglenită palatalizarea nu e împrumutată dela Aromâni, cu atât mai mult ea nu poate avea, după Capidan, această proveniență în dacoromână, în acest dialect care are o « specială dispoziție pentru alterarea tuturora consonantelor, chiar a dentalelor, nu numai a labialelor » (*Aromânismele*, p. 285). Niciun document istoric nu ne vorbește despre vreo imigrare de Aromâni la Nord de Dunăre.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Dimpotrivă toate documentele istorice ni-i arată, — numeroși, totdeauna însă, din pricina ocupațiunii lor cu păstoritul, extraordinar de difuzați —, îndreptați din părțile nordice ale Peninsulei Balcanice în spre Sud, spre locurile lor de azi, sau chiar în aceste locuri, — unde sunt de altfel indicii că ei au putut să existe « încă din primele veacuri de cucerire romană » (*Românismul balcanic*, p. 165).

Cel mai complet studiu al palatalizării labialelor din limba română ni l-a dat A l e x a n d r u R o s e t t i în *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, 1926, pp. 87—91, 107—134 (cf. și *Grai și Suflet*, III, fasc. II, 1928, pp. 415—417; IV, fasc. I, 1929, pp. 161—165, *Curs de fonetică generală*, 1930, pp. 62—66; *Grai și Suflet*, V, fasc. I, 1931, pp. 1—9; V, fasc. II, 1932, pp. 351—355 și *Limba română în secolul al XVI-lea*, 1932, pp. 62—65).

Prin experiențe cu palatul artificial, înregistrări cu cilindrul inscriptor, raportându-se la experiențele similare ale lui Hubert Pernot în legătură cu palatalizarea labialelor din greaca modernă, graiurile din Hios (*Études de linguistique néo-hellénique*, I, Phonétique des parlers de Chio, 1907, pp. 272—278), cele ale abatelui Rousselot (*Principes de phonétique expérimentale*, 1897, pp. 590—639, *Revue de phonétique*, III, p. 80), Rosetti arată că explicația cea justă, din punct de vedere fiziologic, a fenomenului, e cea schițată, întâia oară, de Al. Lambrior (aceeași dată în urmă și de către Meyer-Lübke, v. mai sus pp. 104—106).

Procesul — identic în toate limbile care mai cunosc palatalizarea labialelor (italiană, neogreacă, albaneză) — consistă în mutarea punctului de articulație al ocluzivelor labiale (*p*, *b*, *m*) și fricativelor labiodentale (*f*, v) în spre mijlocul boltei palatului, sub influența unui *y* postpalatal următor. Acest *y*, — care provine « soit de *i* (par ex. dans *bine*), soit de *yę* ou de *yą*, c'.-à-d. du premier élément d'une diphtongue croissante »—, printr'o progresivă strâmtare a canalului bucal, se consonifică, devenind o oclusivă lingual muiată « surdă » ori « sonoră », sau o spirantă guturală « surdă » sau « sonoră », după cum erau ocluzivele labiale sau fricativele labiodentale care precedau. La început, alături de noul sunet, se păstrează și labiala: *pk'*, *bg'*, *mń*, *fh'*, *vy* (*vg'*). Stadiul final de evoluție îl formează ocluzivele linguale muiate: *k'*, *g'*, *ń* și fricativele palatale: *h'*, *y*. Acest stadiu nu constitue însă o barieră a evoluțiunii. În unele graiuri, evoluția se continuă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

(aceasta și pentru stadiile *pk'*, *bg'*) prin asibilare, oclusivele linguale muiate trecând, din cauza slăbirii presiunii mușchiului lingual, în semioclusive: *(p)k'* > *(p)č*, *(b)g'* > *(b)ǧ*, iar spirantele guturale, în șuerătoare și apoi în siflante: *h'* > *š* > *s*, *y(g')* > *ž*> *z*.

Filierele de evoluție ale fenomenului, după Rosetti, sunt următoarele:

$$py \begin{cases} \overset{h'}{py} > ph' \\ t' \nearrow \overset{t\check{c}}{py} > pt\check{c} > t\check{c} \\ py \rightarrow pt' > t' \\ \overset{k'}{py} > pk' > k' \ (> t\check{c}) \end{cases}$$

$$my > \overset{\acute{n}}{my} > m\acute{n} > \acute{n}$$

$$vy \begin{cases} vy > y \\ \overset{d'}{vy} > vd' > d' \\ \overset{g'}{vy} > vg' > g' \\ \overset{dz}{vy} > vdz > dz > z \ (> \overset{j}{z}) \\ \overset{dj}{vy} > vdj > dj > j \end{cases}$$

$$fy \begin{cases} \overset{h'}{fy} > fh' > h' \\ \overset{k'}{fy} > fk' \searrow \\ \overset{t'}{fy} > ft' \qquad sk' \\ \overset{t\check{c}}{fy} > ft\check{c} > t\check{c} \\ \overset{ts}{fy} > fts > ts > s \end{cases}$$

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alterarea labialelor, e un fenomen relativ recent în limba română. Inovațiunea s'a produs în mod independent și la date diferite în Nordul și la Sudul Dunării.

În ce privește dialectul dacoromân, Rosetti — pe lângă cunoașterea amănunțită a situației de azi a fenomenului—a adunat cu multă

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

îngrijire toate formele palatalizate care se întâlnesc în textele și documentele noastre vechi publicate până acum.

Cele dintâi atestări ale fenomenului — începând cu secolul al XVI-lea — le avem pentru *f* > *h'*, în textele provenind din Moldova (incluziv Bucovina și Basarabia) și din Nordul Ardealului-Maramureș. Pentru *p* palatalizat se atestă, la sfârșitul secolului al XVI-lea (1592), în Vrancea, formele *chičiorele*, *chezișu*, *chescu*, *chiscu* și *grochi*. În secolul al XVII-lea, cazurile de alterarea lui *f* sunt foarte numeroase. Pentru *p* alterat se atestă un singur caz: *kičorul* (1644), în Moldova. Se atestă însă trei cazuri de alterare a lui *v*: *ii* (= viei), în Moldova (1621), *ine* (= vine), 1637 și *să nu in* (= vin), 1640, în Bucovina. În secolul al XVIII-lea, la cele cinci cazuri citate de Cantemir: *gine gie* (= vie), *kizmă*, *k'iatră*, *ńie*, textele mai adaugă doar o formă *mneu* (atestată de două ori, 1767, 1784) în Maramureș și formele: *kerdut* (1700), *kiuă* (de două ori, 1742, 1768), *kiper* (1742), *pk'atră* (de două ori, 1784) și *Pkinăt* (1787) în Moldova.

Lipsesc cu desăvârșire atestările fenomenului în textele provenind din Țara Românească și Sudul Ardealului.

Raritatea apariției formelor palatalizate în textele noastre vechi corespunde, după Rosetti, realității: în dacoromână, fenomenul a început să se producă abia în preajma secolului al XVI-lea.

Părerii lui Densusianu că apariția sporadică a inovației, în textele din secolul al XVI-lea, ar fi datorită influenței limbii scrise, care impunea formele cu ocluzivele labiale sau fricativele labiodentale nealterate, Rosetti îi obiectează că nu poate fi vorba, în secolul al XVI-lea, de o limbă scrisă care să se bucure de un prestigiu suficient pentru a-și putea exercita influența. Dacă, — se întreabă d-sa —, acei care ne-au lăsat textele din secolul al XVI-lea ar fi evitat să noteze, în textele lor, palatalizarea labialelor, de ce, totuși, n'au avut același scrupul când a fost vorba de redarea rotacismului, inovație fonetică tot atât de îndepărtată de norma limbii comune? (*Recherches*, p. 90, și *Limba română în sec. al XVI-lea*, pp. 64—65). După Rosetti, o limbă scrisă « care să-și impuie norma » n'aveam nici « la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea ». (*Grai și Suflet*, V, fasc. II, p. 353).

N'are dreptate Densusianu nici în privința diferenței pe care vrea s'o stabilească între *f*, de o parte, — ca fiind mai puțin îndepărtat de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

h' și deci din această cauză frecvent în textele sec. XVI-lea — și ceilalți membri ai seriei, de altă parte, — *f* îndepărtându-se tot atât de mult de *h'* ca și *p* de *k'*, *b* de *g'*, etc. Explicația cea justă în această privință e cea pe care a dat-o Lambrior: fiecare labială a fost independent palatalizată, începând cu *f*, care, ca mai slab articulat, oferea cea mai slabă rezistență inovațiunii.

Părerea lui Pușcariu că Nordul Ardealului-Maramureșul nu cunoștea încă palatalizarea labialelor în secolul al XVI-lea « correspond, en partie, à la réalité des choses » (*Recherches*, p. 90, cf. și pp. 119—120).

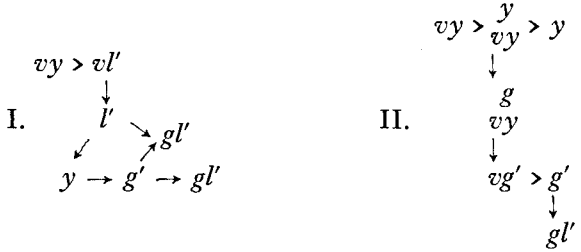
La Megleniți, fenomenul i se pare lui Rosetti a fi mai nou decât la Dacoromâni. Adevăratul aspect al palatalizării din meglenită, după d-sa, nu ni-l oferă Țârnareca cum susține Capidan, unde aspectul mai avansat al fenomenului se datorește influenței dialectului aromân, ci celelalte sate meglenite: « on y constate, tout d'abord, que l'innovation est récente; elle n'a pas atteint encore tous les mots. D'autre part, on s'aperçoit une fois de plus que la moins résistante des labiales est l'*f*, qui est palatalisée dans tous les mots, et que la plus résistante est l'occlusive labiale sonore (*b*), ce qui correspond en tout point avec l'enseignement de la phonétique théorique ». (*Recherches*, p. 133).

Fiind recent la Megleniți, fenomenul nu poate fi nici în aromână decât posterior secolului al X-lea, deoarece la acea epocă Aromânii nu erau încă despărțiți de Megleniți. (Rosetti în privința originii Megleniților se atașează teoriei lui Capidan).

Istroromâna — pe care, dimpreună cu O. Densusianu și Iosif Popovici (*Dialectele române din Istria*, I, 1914, pp. 122—129), Rosetti o consideră « un grai dacoromân rotacizant » (*Grai și Suflet*, V, fasc. I, p. 7) transportat în Istria între secolele X—XIII (fără a fi însă, ca Densusianu și Popovici, hotărît asupra locului de unde au emigrat Istroromânii, din Nordul sau din Sudul Dunării, — dacoromâna prin secolul al XIII-lea vorbindu-se « la sudul și la nordul fluviului ») — nu cunoaște palatalizarea. Formele *c'âptir* și *kl'ept*, singurele palatalizate, sunt importate în istroromână, cea dintâi sub forma asibilată, cu *c'*, cea de a doua sub forma *k'ept*, devenită *kl'ept* « comme l'a montré avec raison M. Bacinschi, *ZRPh.*, XLIV, p. 260 », pe teritoriu istroromân, după analogia lui *kl'ema* (< clamare), *ănkl'ide* (< cludere), etc. Ele « au fost aduse sub acest aspect fonetic [cu c'- și

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

k'- inițiali] de coloniști instalați mai târziu în Istria », aceștia de probabilă origine « din părțile Bănatului și Țării Hațegului » (cărora istroromâna le mai datorește: « cuvinte nerotacizate și expresii particulare acestei regiuni » [*Grai și Suflet*, V, fasc. I, p. 9]). O analogie a cazului acestor două cuvinte din istroromână o avem, după Rosetti, la Românii din Serbia în formele: *ft'ęr* < fyęr (în Geanova) și *înk'ęptora* (< pyępt)[1] « boutonner un vêtement » (în Costol), singurele și la ei palatalizate, și care « sont venus du Nord du Danube à une époque récente, comme l'indique leur forme phonétique » (*Recherches*, p. 129). În formele *mńie* (= mie), *mńálă* (= mială), *mńe*, *mńelu* (= miel) avem de a face cu evoluția lui *ml'* > *mń* « sous l'influence de l'occlusive labiale qui se trouvait en position forte à l'initiale, comme l'a montré M. Pușcariu (*Zur Rek.*, p. 34), qui a comparé avec raison cette innovation au phénomène bulgare analogue: *zemńa* < zeml'a » (*Recherches*, p. 127). Pentru forma *(g)l'ermu* (= vierme), Rosetti dă două explicații:

Mai plauzibilă i se pare cea dintâi, procesul fiind la fel cu cel al lui *ml'* > *mń*.

În *Deutsche Literaturzeitung*, 1927, col. 1302—1303, cu prilejul unei dări de seamă (republicată cu mai multe detalii în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*, 1928, col. 210—211) asupra lucrării lui Al. Rosetti: *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Adolf. Zauner, nu admite explicația lui Lambrior, susținută de Rosetti, a producerii fiziologice treptat

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Înk'eptora* nu e însă o formă palatalizată și nu derivă din *piept*. E forma bănățeană a lui *încheutora* (< cheutoare) cu *u* al diftongului *eu* devenit *p*, ca în *chepcel* căucel, *căpta* căuta, etc. (cf. G. Giuglea, *Dacoromania*, I, p. 248, și S. Pușcariu, *Studii Istroromâne*, II, p. 335).

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

evolutivă a procesului palatalizării: « In der Besprechung der Palatalisierung der Labialen wendet sich R. (S. 114) gegen Densusianus Ansicht, die Form *pk'atră* sei durch Vermengung von *pia-* und *k'a* entstanden; aber die Betrachtung der Karte zeigt deutlich, dass sich jene komplizierte Form dort findet, wo das *pia-* und *k'a*-Gebiet zusammentreffen, was doch wohl für Densusianus Annahme spricht; für *sk'-* aus *fi-* muss übrigens R. selbst Verschmelrung annehmen (S. 121) » [*Literaturblatt für germ. und. rom. Philologie*, col. 210—211].

Împărtășind teoria Lambrior-Rosetti, Eugen Herzog (*Revista Filologică*, II, 1928, pp. 154—155) opune « concepției imposibile a lui Zauner » obiecțiunile următoare:

1. În comuna bucovineană Marginea (al cărui graiu ni l-a dat, în colaborare cu V. Gherasim, într'un prețios glosar, publicat în « *Codrul Cosminului* », I—VII) [1] « există la începutul cuvintelor amândouă fonemele [pk' și k']: *pk'atră* și *k'atră*, *pk'ept* și *k'ept*, *pk'is'or* și *k'is'or*, cu toate că Atlasul lui Weigand (668), pe care se bazează Zauner, indică numai formele cu *k'*; și tot așa *bg'ini* alăturea de *g'ini*, *bg'etu* alăturea de *g'etu*, *mńiji* alăturea de *ńiji*, *mńerkurĭ* alăturea de *ńerk'urĭ* ».

2. « Formele mărginene cu labiala păstrată aparțin mai ales generațiunii mai vechi » (cf. și *Codrul Cosminului*, I, p. 361). Cei tineri le consideră « ca mai vulgare ».

3. « În interiorul cuvintelor, între vocale, unde labiala este apărată prin vocala anterioară, avem numai *pk'* etc.: *kopk'il*, *grabg'i*, *anumńit*, dimpotrivă după consonantă avem *ask'idâ*, *alg'i*, *dorńi* și așa mai departe în cele mai multe cazuri ».

4. În grupele *fy* și *vy* labiala a dispărut în toate pozițiile: *s'ier* (fier), *s'ir* (fir), *kos'iță* (cofiță) *z'iță̆l* (viței), *bolnâz'* (pl. dela bolnav), ceea ce ar putea corobora opinia lui Rosetti că alterarea lui *f* este mai veche decât cea a lui *p* ».

Lambrior și Rosetti, încheie Herzog, văd just, privind procesul palatalizării ca un fenomen de asimilație. « Cazul acesta însă se deosebește de numărul mare al asimilațiilor consonantice prin faptul că nu l o c u l articulațiunii e supus schimbării, ci f e l u l articulării ».

[1]) Cu moartea autorilor, apariția *Glosarului* s'a oprit la sfârșitul literei *m*.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

« Exact același procedeu » îl avem, după Herzog, și pentru prefacerea lui *qu* în *p* (: apă < aqua, etc.) [cf. și *Streitfragen der rom. Philologie*, p. 54 ș. u.].

O serie de judicioase contribuții pentru lămurirea chestiunii palatalizării labialelor o datorim lui Alexe Procopovici (: *Dacoromania*, IV, 1927, pp. 43—44, *Revista Filologică*, I, 1927, p. 256, nota, II, 1928, pp. 175—207, *Mic tratat de linguistică generală*, 1930 pp. 125—127, *Dacoromania*, VI, 1931, pp. 395—419).

Împărtășind, în ceea ce privește procesul fiziologic al palatalizării, explicația Lambrior—Meyer-Lübke—Rosetti—Herzog, Procopovici apropie fenomenul labialelor noastre palatalizate de tratamentul dublu al ocluzivei labiovelare latine « cu dublă bază de articulație » *qu*. « Plecând, spune d-sa, dela apropierea făcută de E. Herzog între evoluții ca *aqua* > *apă* și *pĕctus* > *k'ept*, cred că trebue să admitem că asmilarea lui *i* față de *p* din *k'ept* a produs și tendința de a îngloba articulația palatală a lui *i̯* resp. *k'* în figura articulatorică a lui *p*. Articulația labială și cea palatală trec astfel dintr'o ordine de succesiune într'o ordine de simultaneitate. Ori de câte ori s'a întâmplat lucrul acesta *pk'* nu reprezintă două foneme, ci unul singur, iar din componentele figurii lui articulatorice fac parte și cluziunea labială și cluziunea palatală, întocmai precum *mn* din *domn* d. p. este expresia grafică a unui singur fonem labio-dental... sau precum *qu* este litera reprezentativă a unui fonem labio-velar ». (*Dacoromania*, VI, pp. 415—416).

Precum din *qu* a fost suprimată când componenta labială (: *care*, *când*, etc.) când cea velară (*apă*, etc.), tot astfel a fost cu putință, după Procopovici, și în cazul lui *pk'erd*, spre ex., suprimarea și a componentei palatale, nu numai a celei labiale. « Din *pk'erd* nu s'a putut desvolta deci numai forma *k'erd*, ci și forma *perd* (cu *e* nu cu *i̯e*). Că lucrurile s'au petrecut de fapt așa, dovedesc forme ca *fer*, *petri*, etc. din Banat, Serbia, Oltenia și de pe văile Crișului și Mureșului... Formele cu labiala intactă nu trebue să fie prin urmare mai vechi, ci sunt adese chiar mai noui decât cele cu grupul labial + palatal sau cu labio-palatale ca *pk'*, *bg'*, etc.... Mai urmează de aici că hotarele palatalizării labialelor sunt mult mai largi de cum credem de obiceiu, fără ca să îmbrățișeze întreg cuprinsul limbii românești » (*ib.*, 417).

În aceeași regiune a fost cu putință și depalatalizarea și delabializarea. De aici marea promiscuitate a stadiilor de palatalizare. Dacă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

în unele regiuni evoluția s'a produs numai în direcția depalatalizării sau numai în direcția delabializării, aceasta nu exclude posibilitatea ca să fi existat, în cursul vremurilor, o șovăire oarecare între depalatalizare și delabializare și în acele regiuni. Unde se delabializa și se și depalataliza, unele cuvinte pot să fi evoluat într'o direcție, altele în cealaltă, întocmai precum s'a întâmplat și cu delabializarea și develarizarea lui *qu*, pe care îl continuă în unele cuvinte *c*, în altele *p*.

« Th. Capidan are, spune Procopovici, toată dreptatea, admițând că « labialele [meglenite], la origine, au fost alterate, peste tot. Pentru priceperea prezenței labialelor nealterate din dialectul meglenoromân nu este nevoie însă nici ca Meglenoromânii să fi ocupat cândva un teritoriu mai întins, lucru de care nu ne îndoim, nici ca să fi fost supuși sub acest raport unei influențe venite din partea Dacoromânilor, pe urma unui contact prelungit cu aceștia. Meglenoromânii au delabializat unele dintre cuvintele lor, între acestea pe toate cele cu *f̣i*, au depalatalizat pe altele, între acestea pe toate cele cu *b̥i*. De aceea nu vom putea da nici la ei de diftongul *i̯e*, ci numai de *e* în exemplele cu labiala intactă urmată altădată de *ĕ* accentuat [: *per* < pĕreo, *perd* < pĕrdo, *mejluc* < mĕdius locus, etc. (cf. Th. Capidan, *Meglenoromânii*, pp. 121—124)]... Pentru vechimea labialelor palatalizate meglenoromâne să nu uităm, mai ales, că ele nu se găsesc decât în elemente de origine latină ». (*Dacoromania*, VI pp. 417—418).

Grupele *pk'*, *bg'*, etc. s'au simplificat « mai întâi și mai ușor acolo unde labiala și palatala se găseau în aceeași silabă, deci în cazuri ca *pk'ept*, în opoziție cu cazuri ca *grabg'i*, unde frontiera silabei se găsește în mijlocul lui *b*. Iată de ce în Marginea tinerii îl înlocuesc pe *pk'atră*, *bg'ine*, *mńerkuri* al bătrânilor prin *k'atră*, *g'ine*, *ńerkuri*, etc., dar spun și ei numai *kopk'il*, *grabg'i*, *anumńit*, etc., labiala suprimându-se la mijlocul cuvintelor numai după o consonantă: *ask'idă*, *alg'i*, *dorńi*, etc., dar și *albg'ină* » (*ib.*, p. 418).

Grupele *fh'* și *vy* nu sunt de aceeași categorie cu *pk'*, *bg'*, *mń*. Fricțiunea labială cu cea palatală nu pot fi, « cu bazele articulatorice obișnuite la noi ale lui *f* și *h'* resp. *v* și *j* [= y] », decât în ordine de succesiune, nu și de simultaneitate cum e cluziunea labială cu cea palatală. Acestui fapt i se datorește evoluția mai avansată a palatalizării lui *f* și *v*, față de celelalte labiale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Cu privire la vârsta fenomenului, Procopovici e de aceeași părere cu S. Pușcariu (v. mai sus, 102 –103): palatalizarea datează din străromână.

Cauza rarității formelor palatalizate din textele noastre vechi o vede, cu Pușcariu, în originea nordică a primelor noastre texte (ținuturile nordice necunoscând încă în acea epocă palatalizarea) și cu Meyer-Lübke și Pușcariu, în lipsa fenomenului din graiul păturilor noastre suprapuse și aversiunea acestor pături față de rostirea cu palatale. Deosebirea în această privință între graiul clasei de sus și al păturii de jos, în Moldova, își are, după Procopovici, explicația următoare: « Când în veacul al XIV-lea Maramureșenii lui Dragoș și Bogdan au descălecat în Moldova, au găsit aici o populație românească mai veche, care în opoziție cu ei nu mai spunea *piept*, *fier*, *bine*, așa cum scriu și cele mai vechi monumente de limbă românească, din regiunea maramureșană, ci întrebuința forme de felul lui *k'ept*, *h'er*, *g'ine*, etc. Pe atunci mai exista această deosebire între graiul maramureșean și cel moldovenesc. Descălecătorii maramureșeni au devenit însă îndrumătorii și organizatorii politici și culturali ai Moldovei. Deosebirea regională de care am pomenit aici, s'a prefăcut astfel în lăuntrul Moldovei într'o deosebire socială. Formele *piept*, *fier*, *bine* erau ale clasei suprapuse, formele corespunzătoare palatalizate ale păturei de jos. Înregistrăm deci aici un fenomen linguistic de s t r a t i f i c a r e s o c i a l ă. Că în asemenea împrejurări formele *piept*, *fier*, *bine* erau considerate ca forme mai distinse, este foarte natural. De aceea moldoveanul, când s'a apucat să-și aștearnă graiul pe hârtie, scria *piept*, *fier*, *bine*, cu toate că în țara lui formele mult mai obișnuite în uzul mulțimii erau, și au rămas până în zilele noastre, *k'ept*, *h'er*, *g'ine*. Un concurs de împrejurări asemănătoare și în celelalte regiuni, a făcut ca *piept*, *fier*, *bine* să rămână peste tot, până astăzi formele noastre literare, deși populațiunea românească în majoritatea ei covârșitoare nu pronunță cuvintele acestea așa, ci cu labialele palatalizate ». (*Mic tratat de lingvistică generală*, pp. 125—126).

« Observația lui Cantemir [v. mai sus, p. 93], spune Procopovici, nu poate avea valoare decât pentru pătura socială din care el însuși făcea parte. Cum pe atunci bărbații erau mai culți și mai instruiți decât femeile, boierii, cunoscători de carte, își însușiau formele literare, pe când jupânesele lor păstrau formele dialectale. Dimitrie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Cantemir însuși își dădea seama în admirabilele sale considerații asupra limbii de deosebirea dintre uzul literar și uzul dialectal sau vulgar, iar concepția sa nu este lipsită de vederi pe care astăzi le-am numi de ordin sociologic «Limba cea mai curată», spune dânsul, «este în mijlocul Moldovii, împrejurul Iașilor, fiindcă în prezența continuă a curții Domnului, locuitorii acelui ținut ajung de obiceiu mai culți». În oricare din satele moldovenești din vremea lui am fi intrat însă, i-am fi găsit cu siguranță și pe țărani și pe țărance spunând deopotrivă ghine, k'atră, etc., ca în zilele noastre» (*ib.*, p. 127).

Mathias Friedwagner, în studiul său recent: *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit* (Sonderdruck aus «Zeitschrift für romanische Philologie», LIV), 1934, pp. 680—681, trecând sumar în revistă studiile de până acum asupra palatalizării, conchide că fenomenul, cu toate aceste studii, rămâne cu aceleași mari greutăți nerezolvate: enigmatic din punctul de vedere al situației lui complicate geografice și nesigur în ce privește vechimea și raportul interdialectal.

Am alcătuit după materialul adunat de Sever Pop (ALR. I [1])) 43 de hărți, iar după Jahresbericht-uri și Atlasul lui Gustav Weigand (WLAD [2])), 12:

ALR. I: 10 cu *p:* PIEPT [chest. 97], PIEPTENE [chest. 638], PIELE [chest. 134], PICIOR [chest. 144], PIPER [chest. 732], COPIL [chest. 494], OPINCĂ [chest. 1880], SPIC [chest. 913], ARIPI [chest. 1005], LUPI [chest. 1160];

9 cu *b:* VRABIE [chest. 1014 și 1015], OBIALĂ [chest. 1883], (FRÂMBIE—) FRÂNGHIE [chest. 1869 și 1870], BINE [chest. 259 și 317], BICIU—ZBICIU [chest. 1093], BIBOL—BIVOL—BIHOL [chest. 1082], ALBINĂ [chest. 1179], ALBI [chest. 1479], PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI [chest. 1022];

10 cu *m:* MIERCURI [chest. 179], MIERLĂ—MIRLĂ [chest. 1029], MIERE [chest. 1686], MIEL [chest. 1773], MIAUNĂ—MIORLĂIE (pisica ~) [chest. 1137], AMIAZ [chest. 185], MILĂ

[1]) ALR. I = *Atlasul Linguistic Român*, partea I, v. nota 2 dela p. 92.

[2]) WLAD = Weigand, G., *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

[chest. 1559], MIROS—AMIROS—AMINOS (cu nasul ~, vb.) [chest. 53], MIC—MICĂ [chest. 244 și 245], LACRIMI [chest. 40];

7 cu *f:* FIER [chest. 1527], FIERE [chest. 128], FIERBE [chest. 1822], FIREZ—FIRISĂU—FIERĂSTĂU—FIERĂSTRĂU [chest. 1828], FIORI (mi-au trecut ~) [chest. 168], FI (ar ~ fost) [chest. 292], FIN [chest. 544];

7 cu *v:* VIER [chest. 1142], VIERME [chest. 1193], VIEZURE —VIEZUNE [chest. 1166], VIESPAR [chest. 1197], VIȚEL [chest. 1076], VISEZ [chest. 162], ȚEVI [chest. 1293];

WLAD: 6 cu *p:* PIEPT [chest. 22 a], PIEPTENE [chest. 22 b], PICIOR [chest. 29], COPIL [chest. 109], ARIPI [chest. 11], LUPI [chest. 60 c];

2 cu *b:* VRABIE [chest. 10], ALBINĂ [chest. 108];

2 cu *m:* MIERCURI [chest. 75], MIERLĂ—MIRLĂ [chest. 45 c];

1 cu *f:* FIER [chest. 15];

1 cu *v:* VIȚEL [chest. 59].

Iată cum se prezintă aceste 55 de hărți:

P

În ambele Atlase (v. hărțile 1 ALR. I [publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 39] și 1 a WLAD), aria cu labiala nealterată a lui PIEPT este aceeași, cuprinzând Banatul, Oltenia nordică și Muntenia din spre Vest de București-Ploești. În afară de această arie, în WLAD, nu găsim decât o singură dată o formă cu labiala intactă: *pi̯eptŭ*, în Târșolț (189), jud. Satu-Mare. În ALR. I, formele de acest fel sunt mai numeroase: *pi̯ĕpt(u)*[1]), în Cămărzana (343), lângă Târșolț, *pept(u)*, în Micești (136), jud. Alba, *pept*, în Făget (578), jud. Ciuc, și în C. A. Rosetti (675), jud. Tulcea, *pept(î)*, alături de *k'i̯ăpt(î)*, în Bolotești (596), jud. Putna, *pept(u)*, alături de *k'i̯ăpt(u)*, în Adam (614), jud. Tutova, *piăpt*, alături de *k'i̯ăpt*, în Albești (770), jud. Muscel.

BCU Babeș-Bolyai Central University Library Cluj

[1]) Sunetele pe care le dau între paranteze sunt notate de Pop sus, la umăr

$h'\quad u$
(: *p i̯ăpt* [1]).

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Într'o serie de puncte, situate în deosebi de-a-lungul graniței dintre aria nepalatalizantă și cea cu palatalizare, găsim, în ALR. I, formele: *p(h')i̯ăpt(u)*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Grindu (725), jud. Ialomița, *p(h')i̯ăpt(u)*, în Joseni (730), jud. Buzău, *p(h')i̯ăptur(i)*, alături de singularul *pi̯ăpt*, în Budișteni (786), jud. Muscel, *p(h')i̯ĕpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Costești (800), jud. Vâlcea, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Drăgănești (896), jud. Teleorman, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Mihăilești (932), jud. Vlașca, *p(h')i̯ĕpt*, alături de *pi̯ĕptur(i)*, în București-Militari (934), *p(h')ept*, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Limanu (990), jud. Constanța. În WLAD nu găsim nicăieri notată o astfel de formă.

Nu găsim în harta ALR-ului nicăieri o formă *pk'ept—pt'ept*, formă pe care, în WLAD, o găsim, în schimb, în mai multe puncte, toate de-a-lungul granițelor dintre aria fără palatalizare și cea palatalizantă: *pk'ept*, în Rășinar (115), jud. Sibiu, în Poiana (120), jud. Sibiu, în Zlatna (123), jud. Alba, în Baia de Arieș (131), jud. Turda, în Buru (133), jud. Turda, în Malu-Mare (340), jud. Dolj, în Giormani (341), jud. Dolj; *pt'ept*, în Abrud (126), jud. Alba, în Lupșa (129), jud. Turda, în Sălciua-de-jos (132), jud. Turda, în Copăceni (134), jud. Turda, în Negreni (138), jud. Cluj.

O perfectă asemănare ne prezintă cele două Atlase în ce privește întinderea marei arii a formei *k'ept—t'ept*, care cuprinde Crișana (cu excepția extremei sudestice), Maramureșul, Ardealul sudic și sudestic, Sudul Olteniei, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia, Sudul și Estul Bucovinei. Înăuntrul acestei arii, avem însă, între cele două hărți, o deosebire de notație. În WLAD, în aproape întreagă Crișana, avem notația *k'ept*. În harta ALR-ului nu găsim această formă decât în trei puncte: *k'ept*, în Ciumeghiu (315), jud. Bihor, *t'(k')i̯ĕpt*, în Șimandu-de-sus (59), jud. Arad, și *k'(t')i̯ĕptu* [omului], alături de *t'ăptur*(i), în Arieșeni (93), jud. Turda. În restul punctelor din regiunea respectivă avem exclusiv notația cu prepalatală (*t'*). Identitatea celor două hărți este însă perfectă, în ce privește notația *k'ept*, pentru Ardealul sudic și sudestic, Sudul Olteniei, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Sudul și Estul Bucovinei și Basarabia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceeași identitate o avem în privința formei *ćept*, pe care o întâlnim în următoarele arii: I-a, pe valea de jos a Mureșului, între Deva și Arad, atingând în spre Nord izvoarele Crișului Alb; a II-a, cea mai

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

mare, începe la Sud-Est de Cluj și se ridică în spre Nord-Est peste Reghin, Bistrița, Năsăud până în granița sudvestică a Bucovinei, cuprinzând și din Moldova Nord-Vestul județului Neamț; a III-a, în Bucovina. În afara celor trei arii, în WLAD, găsim o formă *ĉeptŭ* (alături de *ĉatră*, pl. *ĉetre* « piatră », *ĉită* « pită », *ĉertŭ* « pierdut », *koĉil* « copil », (cf. Jahresbericht, V, pp. 164—165), în Țara Oltului, punctul 247 (Veneția-de-jos, jud. Făgăraș). Cunosc și eu această rostire în Țara Oltului, care e regiunea mea de origine, însă ea există numai la generația mai bătrână de Țigani lingurari (iar acești Țigani sunt relativ recenți în Țara Oltului). În ALR. I, găsim o astfel de formă care e, în adevăr, cu totul izolată, în Nordul Munteniei: *t'(ĉ)ăpt*, alături de pluralul *t'i̯ĕptur(i)*, în Runcu (768), jud. Dâmbovița. În interiorul celor trei arii, sunt de remarcat, în WLAD, o formă *pĉept*, în punctele 73 (Birchiș, în Nordul jud. Severin) și 84 (Boiul-de-sus, jud. Hunedoara); în ALR. I, formele: *t'(ĉ)ăpt*, în Arad (56), *t'(ĉ)i̯ĕpt*, în Corbu (571), jud. Mureș, *ĉ(c')i̯ĕpt*, în Mociu (247), jud. Cluj, *ĉ(t')ăpt(u)*, în Prăvăleni (90), jud. Hunedoara, *ĉ(t')ăpt*, în Ceahlău (556), jud. Neamț, *ĉ(t')i̯ĕpt*, în Buru (249), jud. Turda, *ĉ(c')i̯ăpt* în Săvârșin (87), jud. Arad, *ĉ(c')i̯ĕpt*, în Ciceu-Giurg. (266), jud. Năsăud.

Nici Weigand, nici Pop nu atestă în Țara Oașului, formele *țiept*, *psiept*, atestate, alături de *ph'iept*, *t'iept*, la generația tânără, de I. A. Candrea (*Graiul din Țara Oașului*, București 1907, p. 11).

În punctul 274 (Vârful) din Sudul Dunării, la Nord-Vest de Vidin, WLAD ne dă o formă depalatalizată *tept*, pe care nu o găsim nicăieri în ALR. I. O regăsim însă, în aceeași regiune, alături de *ptele* « piele », *tiamă* « chiamă », *teag* « chiag », la Emanoil Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, București 1923, pp. 129—132.

Hărțile PIEPTENE (ALR. I și WLAD) sunt perfect identice cu « *Piept* ». Sunt de remarcat doar, în ALR. I, o formă *(p)t'ęptine*, ingura prezentând stadiul *(p)t'*, în punctul 343 (Cămărzana), jud. Satu-Mare, și două forme depalatalizate: *ți̯ęptăn* și *ți̯ępt'ine*, în punctul 348, jud. Maramureș.

Harta PIELE (ALR. I, publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 3), pe care nu o are Weigand, prezintă deosebiri importante față de « *Piept* » și « *Pieptene* ».

Aria cu labiala nealterată este mai mare, cuprinzând, la Nord de Banat, punctele 51 (Semlac, jud. Arad) și 56 (Arad), iar în spre Est,

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

întinzându-se până la Alba-Iulia. De relevat, de-a-lungul periferiei acestei arii, avem formele: *p(h')ie̯le*, în Grindu (725), jud. Ialomița, în Pauleşti (748), jud. Prahova, în Arefu (782), jud. Argeș, în Budișteni (786), jud. Muscel, în Mârsani (880), jud. Dolj, în Mihăileşti (932), jud. Vlașca, în Limanu (990), jud. Tulcea, *p(h')ie̯le̯a*, în Boișoara (795), jud. Argeș, *p(h')ie̯li̯a*, în Ţigăneşti (900), jud. Teleorman, *p(h')ie̯li̯*, în Drăgăneşti (896), jud. Teleorman, în Bucureşti-Militari (934), *p(h')e̯le*, în Costeşti (800), jud. Vâlcea. În afara acestei arii, găsim o formă izolată *p(h')ie̯li̯ĕ*, în Cămărzana (343), jud. Satu-Mare, și, alături de pluralul *pt'ĕi̯le*, forma *p(h')ie̯le*, în Vatra Moldoviței (375), jud. Câmpu-Lung.

Cu excepția punctelor 63, 65, 87, 90, de pe Mureș, întreagă Crișana, cu Nord-Vestul Ardealului și Maramureșului, prezintă forma *pt'e̯le*. Aceeași formă o avem în Sudul Ardealului, cuprinzând partea sudică a jud. Sibiu și Sud-Vestul jud. Făgăraș, în Sudul Olteniei, punctele 810 (Bulzești), jud. Dolj, în Sudul Bucovinei și în Nord-Vestul jud. Neamț. În toate aceste arii, avem aproape exclusiv notația prepalatală *pt'*. Notația *pk'* nu o găsim decât în șase puncte: 125 (Măiereni), jud. Sibiu, 174 (Breaza), jud. Făgăraș, 315 (Ciumeghiu), jud. Bihor, 320 (Nojorid), jud. Bihor, 573 (Bicazul Ardelean), jud. Ciuc, și 874 (Sărbătoarea), jud. Dolj. Sunt de remarcat în aceste arii formele: *(p)t'i̯e̯l(i)ĕ*, în După Piatra (103), jud. Hunedoara, *(p)t'e̯l'ă*, în Brusturi (302), jud. Bihor, *(p)t'e̯li̯ĕ* în Gura Fântânii (361), jud. Maramureș, și *(p)k'(t')e̯li̯ĕ*, în Măiereni (125), jud. Sibiu.

Aria *k'ele* cuprinde Sud-Estul Ardealului, începând în Vestul jud. Alba și întinzându-se peste Nordul jud. Sibiu, peste jud. Târnava-Mică, Sudul jud. Mureș, peste jud. Târnava-Mare, Nord-Estul jud. Făgăraș, peste jud. Brașov, Trei-Scaune, Ciuc, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Nord-Estul Bucovinei. Același stadiu îl avem în aria izolată din Sudul Olteniei. Notația cu prepalatala, *t'*, este foarte rară. Nu o găsim decât în câteva puncte dela extremitatea sudvestică a ariei (: 231, jud. Mureș, 134, jud. Alba, 160, jud. Târnava-Mică, 178, jud. Făgăraș, 190, 200, jud. Trei-Scaune) și în câteva puncte, izolate unul de altul, de pe Nistru, la cealaltă extremitate deci a ariei (: 398, 400, jud. Hotin, 454, jud. Soroca, 458, jud. Orhei). Cu totul izolată, găsim o formă *t'e̯le* în mijlocul ariei celei

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

mari a lui *pt'ele*, în punctul 278 (Supuru-de-jos), jud. Sălaj. În punctul 144 (Mediaș), jud. Târnava-Mare avem o formă *t'(k')ęl̦iă*, iar în punctul 436 (Nădușița), jud. Soroca, o formă *k'(t'h')ęle*.

În Sudul Crișanei, într'o arie mai mică însă decât a lui *ĉept*, cuprinzând numai punctele 63, 65, 87, 90, avem forma *pĉęle*. Aceeași formă, cu *pĉ*, o avem în aria cea mare, egală ca întindere cu cea a lui *ĉept*, din Nord-Estul Ardealului, și tot aceeași în aria din Bucovina. Remarcăm formele de tranziție: *pĉ(t')ęl'ĕ*, pl. *pt'(ĉ)ẹ̈i*, în Feleac (251), jud. Cluj, *pĉ(t')ele*, pl. *pt'(ĉ)ẹ̈i*, în Ciceu-Giurg. (266), jud. Năsăud, *pĉ(t')ẹ̈el̦iĕ*, în Corbu (571), jud. Mureș, toate pe marginea ariei celei mari. În punctul 87 (Săvârșin, jud. Arad) avem pentru singular *pęle*, la plural însă *pĉăi*, iar în punctul 249 (Buru, jud. Turda) avem singularul *pt'ęle*, alături de pluralul *pĉăi*. O singură dată, în punctul 556 (Ceahlău, jud. Neamț), întâlnim forma fără labială *ĉęli*, pl. *ĉăi*.

Aceeași identitate ca « *Piept* » și « *Pieptene* » ne-o prezintă cele două Atlase pentru PICIOR (v. hărțile 1 ALR. I [publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 55] și 1 a WLAD).

Aceeași în ambele hărți, aria cu labiala nepalatalizată a acestui cuvânt depășește cu foarte mult ca întindere pe cele ale lui « *Piept* », « *Pieptene* » și « *Piele* ». În spre Nord, se întinde peste Crișana până în Sud-Vestul jud. Sălaj. La Sud, cuprinde întreagă Oltenia ; iar în spre Est, se întinde peste Muntenia până aproape de Buzău. Remarcăm, în harta ALR-ului, de-a-lungul periferiei acestei arii și îndeosebi în Muntenia, formele: *p(h')iĉ(i̯)u̯are*, alături de singularul *piĉ(i)or(u)*, în Păulești (748), jud. Prahova, *p(h')iĉor*, în Runcu (768), jud. Dâmbovița, în Livezeni (831), jud. Hunedoara, în Drăgănești (896), jud. Teleorman, în Drăgănești (926), jud. Vlașca, în Mihăilești (932), jud. Vlașca, *p(h')iĉ(i̯)or*, în Tămădău (727), jud. Ilfov, în București-Militari (934), *p(h')iĉor(u)*, în Grindu (725), jud. Ialomița, *pt'(h')iĉ(i̯)or*, alături de pluralul *p(h't')iĉ(u̯)are*, în Domnița Bălașa (750), jud. Dâmbovița, *p(h')iĉ(i̯)u̯are*, alături de singularul *pt'iĉ(i̯)or(u)*, în Joseni (730), jud. Buzău, *p(h')iĉor*, alături de *k'iĉor*, în Arefu (782), jud. Argeș. În WLAD remarcăm forma *piiĉor*, foarte frecventă în Muntenia (: 373—376, 381—390, 392, 395, 397—399, 405, 406, 408—410, 412, 416, 417, 422—424, 427—433). Forma cu labiala nepalatalizată, în afară de această arie, o mai găsim, în WLAD, în punctele 189 (Târșolț), jud. Satu-Mare, 106 (Cergăul-Mare), jud.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Târnava-Mică și 119 (Apoldul-de-Sus), jud. Sibiu, iar în ALR. I, în punctele 186 (Întorsura Buzăului), jud. Brașov, 348 (Pătrova), jud. Maramureș, 352 (Apșa de Sus), Cehoslovacia, 578 (Făget), jud. Ciuc și 990 (Limanu), jud. Tulcea.

Începând în Țara Oașului și Maramureș — acesta legându-se cu Sud-Estul Bucovinei—și coborînd spre Sud, peste jud. Satu-Mare, Estul jud. Sălaj, Vestul județelor Someș, Cluj, Turda, până în Nordul județului Hunedoara, iar apoi continuându-se, cu mici întreruperi, în spre Sud-Est, peste Sudul Ardealului și Nordul Munteniei, până lângă Buzău, avem în ambele hărți, forma *pt'icor* (—*pk'icor*). În harta ALR-ului nu găsim nicio singură dată notația *pk'icor*, pe care în WLAD, o avem într'o mulțime de puncte ale acestei arii (: 233, jud. Maramureș, 183, 187, jud. Satu-Mare, 123—127, 131, jud. Alba, 110, jud. Târnava-Mică, 118, 120, 358, jud. Sibiu, 255, 260, 363, jud. Făgăraș, 485, jud. Brașov, 366, 367, jud. Muscel, 482, jud. Buzău).

Sud-Estul Ardealului, aceeași regiune în care avem *k'ele*, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova și Basarabia ne prezintă forma *k'icor* (—*k'isor*). Forma cu prepalatală *t'icor* (—*t'isor*) o întâlnim, în WLAD, în trei puncte: 672, 688, în Sudul Bucovinei, și 704, jud. Bălți. În ALR. I o găsim de două ori: *t'iȩior(u)*, în Biia (140), jud. Târnava-Mică și *t'isor*, în Capu Codrului (378), jud. Câmpul-Lung. În ALR mai găsim însă o formă *t'(k')icor(u)*, în Mediaș (144) jud. Târnava-Mare, în Șincai-Nouă (178), jud. Făgăraș, și o formă *t'(k')isor*, în Jura-Mare (458), Rusia.

Aria *cept—pcele* din Sudul Crișanei e redusă, pentru *picior*, la un singur punct: 90 (Prăvăleni), jud. Hunedoara, unde avem o formă *pcisor*. În WLAD, ea lipsește cu totul. Aria cea mare din Nord-Estul Ardealului este aceeași, în ambele hărți, cu a lui *cept—pcele*. Forma predominantă este *pcisor*. Alte forme: în WLAD, *pcicor*, în punctele 661, 662, în Nord-Estul jud. Năsăud, *cisor*, în punctul 221, jud. Mureș, *cicor*, în 207, jud. Turda și 232, jud. Maramureș; în ALR. I, *pc(t')isor(u)*, în 249, jud. Turda, *(p)cior*, în 223, jud. Năsăud, *c(t')isor*, în 556, jud. Neamț, *cisor*, în 571, jud. Ciuc, *cicor*, în 231, jud. Mureș. În aria din Bucovina avem, la Weigand, un întreg mozaic de forme: *pcisor*, 664, 675, 676, *cisor*, 646—648, 665, 678, *pcicor*, 649, *pcor*, 658, 670, *cicor*, 667, 683—687, 690. Harta ALR-ului ne prezintă aici

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

formele: *pĉišor* în punctele 381, 386, 391, 392, *pĉor* 213 și *čičor* 395, 397, 398, 401 (aceste două puncte din urmă în jud. Hotin. O formă *čišor* mai găsim în harta ALR-ului în punctele 454 (Rusia) și 660 (jud. Cetatea-Albă). În punctul 492 (jud. Lăpușna) întâlnim o formă *ĉšor*.

Niciuna din cele două hărți nu prezintă o formă *ptičor* atestată în Țara Oașului de I. A. Candrea (*op. cit.*, *ibid.*).

În harta PIPER, pe care nu o are Weigand, aria cu labiala nealterată este mai îngustă, în regiunea Crișanei și în Sud-Vestul Ardealului, decât a lui « *Picior* ». Pentru rest, ea este identică. În ce privește celelalte arii, situația este următoarea: O formă cu labiala încă păstrată lângă palatală, în realitate « mimată » doar — cum notează Pop pe fișa respectivă —, nu întâlnim decât o singură dată: (*p*)*t'iper*(*i*), în punctul 343 (Cămărzana), jud. Satu-Mare. Maramureșul, întreg Vestul și Sudul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia, Sudul și Nord-Estul Bucovinei ne prezintă formele *k'iper*—*t'iper*. În regiunea ariei *ĉept* din Sudul Crișanei — Vestul județului Hunedoara avem în trei puncte stadiul *ĉ*: *ĉuper*(*i*) 65, 90 și *čiper*(*i*) 116. Aria *čiper*—*ĉuper* din Nord-Estul Ardealului este aceeași ca a lui *ĉept* și aceeași, cu aceleași două forme, este cea din Bucovina.

În harta OPINCĂ, pe care de asemenea nu o are Weigand, aria cu labiala nepalatalizată este mai mare decât a lui « *Piper* » și chiar decât a lui « *Picior* », întinzându-se spre Nord până în Sudul județului Satu-Mare. În Nordul Maramureșului avem în două puncte labiala intactă: *opič*̃(*i*), 348 (Pătrova) și *ɣopiŋcă* 352 (Apșa-de-jos).

Nu există de loc în Sudul Crișanei stadiul *pĉ* sau *ĉ*, ca și în harta « *Picior* » a lui Weigand. Aria cea mare din Nord-Estul Ardealului și cea din Bucovina sunt aceleași ca în harta « *Piele* », prezentându-ne forma *ɣopčiŋcă*. O singură dată întâlnim o formă *očiŋčî*, în punctul 556 (Ceahlău, jud. Neamț), singurul și din harta « Piele » cu forma fără labială *čęli*, pl. *čăi*.

Pentru rest, harta « *Opincă* » merge de perfect acord cu harta « *Picior* ». E doar de remarcat o formă *umt'iŋcă*, pl. *umpt'iŋš*, în punctul 573 (Bicazul-Ardelean), jud. Ciuc.

Harta SPIC, pe care iarăși nu o are Weigand, ne prezintă exact aceeași arie cu labiala nealterată ca « *Picior* ». Se deosebește însă de aceasta, ca și de «*Opincă*», în privința celorlalte arii. Deosebirea cea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

mai mare o constitue lipsa aproape completă, la acest cuvânt, a stadiului *pk'—pt'*, ceea ce îl apropie de hărțile « *Piept* » și « *Piper* ». Acest stadiu nu-l întâlnim decât în punctele 341, 343, 345, în Nordul județului Satu-Mare, 98, jud. Turda, 170, jud. Făgăraș, 795, jud. Argeș, 800, jud. Vâlcea, 370, jud. Câmpulung și 554, jud. Neamț. Ca și în harta « *Opincă* », stadiul *pĉ-ĉ* nu se găsește de loc în Sudul Crișanei-Sud-Vestul Ardealului. În aria din Nord-Estul Ardealului și în cea din Bucovina avem forma *spĉic*, cu labiala păstrată alături de africată. Doar în trei puncte ale acestor arii avem forme fără labială: *st'ĉic* 269 (jud. Someș), 55 6 (jud. Neamț) și *sĉic* 381 (jud. Suciava).

Cuvântul COPIL nu e general. Harta ALR-ului (Weigand l-a anchetat numai din Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina și Basarabia) nu ni-l atestă decât foarte rar, și anume cu sensul de « copil din flori », pentru regiunile de Nord-Vest ale țării (: Crișana Țara Oașului, Maramureș). În locul lui, avem, în aceste regiuni, cu sensul de « copil », *prunc* și *cocon*. În restul țării, unde se întrebuințează cuvântul (Banat, Ardeal, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina și Basarabia), avem, în ce privește labiala, situația următoare: Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia, în ALR.I, aproape întreagă Muntenia, în WLAD, până în apropierea Buzăului (exceptând punctele 421—433, 461 din Sudul și de-a-lungul văii Argeșului) ne prezintă forma cu labiala nealterată *copil*. În WLAD, e foarte frecventă, în Muntenia, forma *copțiil*. Nordul și Sud-Estul Ardealului, cea mai mare parte din Estul Munteniei, în WLAD și punctele 421—433, 461 dela Sudul și de-a-lungul văii Argeșului din Muntenia vestică, Dobrogea, Moldova, Sudul și Nord-Estul Bucovinei, Basarabia ne prezintă forma *copk'il — copt'il*. Forma *cok'il — cot'il* este foarte rară. În WLAD, o întâlnim numai în punctele: 519, jud. Neamț, 522, 525, jud. Suciava, 409, 410, 414, jud. Buzău, 415, 465—470, jud. Ialomița, 590, 593, jud. Tulcea; în ALR, de asemenea, numai în 131, jud. Alba, 140, 150, jud. Târnava-Mică, 454, 464 (Rusia), 680, jud. Ismail, 695, 960, jud. Ialomița, 690, jud. Tulcea, 986, 988, jud. Constanța. În ariile stadiilor *pĉ—ĉ* din Nord-Estul Ardealului și Bucovina, aceleași ca în hărțile anterioare, avem forma *copĉil*.

Hărțile ARIPI (ALR. I, și WLAD) au aceeași arie cu labiala nealterată ca hărțile « *Picior* ». Sunt remarcabile în această arie, în WLAD, alături de *aripi—ăripi*, formele *arip^{c}—ărip^{c}*, *ariph'—ăriph'*, *ărp^{c}—ărph'*,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

în foarte numeroase puncte din Banat și Oltenia. În ALR.I, găsim astfel de forme răspândite, ca și în hărțile precedente, îndeosebi în Muntenia. Aceleași ca în hărțile « *Picior* » sunt ariile stadiilor *pt'—pk'* și *t'— k'*, și, pentru aria cea mare din Nord-Estul Ardealului și chiar punctul 90 din Nord-Vestul județului Hunedoara, asemănarea e perfectă și în ce privește stadiul *pĉ* (: *aripĉ*). Aria cu acest stadiu din Bucovina este aceeași cu a lui *ĉept—pĉele.*

Hărțile LUPI (ALR. I, și WLAD, din acesta din urmă lipsește Sudul Crișanei, Sud-Vestul Ardealului și Banatul) prezintă o absolută identitate cu hărțile « *Aripi* », în privința întinderii ariei cu labiala nepalatalizată și a ariilor stadiului *pĉ* (: *lupĉ*). În întreg restul țării, avem aproape exclusiv stadiul *pk' — pt'* (: *lupk' — lupt'*). O formă *luk'(i)*, în WLAD, nu întâlnim decât în Estul Munteniei, în o mică arie formată de județele Brăila și Ialomița. În ALR.I, în afară de aceste două județe, o mai întâlnim doar în punctul 131, jud. Alba, în punctele 454, 458, 464, 470, 476, 660, de pe Nistru, în 665, 669, 672, 680 din Sudul Basarabiei și în 679, 690, 986 din Dobrogea. E remarcabilă, în punctul 800 ALR, jud. Vâlcea, forma *luph'(t' i)*.

B

WLAD nu are o hartă potrivită a lui B în poziția de a fi palatalizat. Singurul cuvânt cu B în această poziție, anchetat de Weigand din întreg domeniul dacoromân, este VRABIE, care nu e însă un cuvânt general la noi. După WLAD, el lipsește din întreg Banatul, Sud-Vestul județului Hunedoara, întreagă Oltenia, precum și județele Olt și Teleorman din Muntenia. În locul lui, în aceste regiuni, avem formele: *vărăbăț, vrebęĉe, brăbęĉe, brăbeț, bribęĉe, bribeț*, în Banat și Sud-Vestul județului Hunedoara, *vărăbęț'e, vărăbęĉe, vrăbęte, vrăbęț'e, barabete, bărăbete, brabęte, brăbęț'e, brăbęĉe, brebete, brebęĉe*, în Oltenia și județele Olt—Teleorman din Muntenia. Într'o serie de puncte: 140, 143, 148, 149 (Crișana), 231, 234, 241 (Maramureș), 133 (jud. Turda), 209, 217, 219, 220, 226 (pe valea Mureșului), 107—109, 113, 114, 122, 212—214, 216 (pe Târnave), avem *pasăre*. Pentru restul țării, care întrebuințează forma VRABIE, avem, în ce privește labiala, situația următoare: Forma cu labiala nepalatalizată o întâlnim în

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

punctul 189, jud. Satu-Mare, în Crișana, din Sudul căreia se întinde pe Mureș în sus până la Orăștie, și, exceptând județele Olt și Teleorman, în Muntenia, până aproape în dreptul Buzăului. Remarcăm, în această arie, formele *vravie*, în punctul 158, jud. Bihor, și *brabie*, în punctele 141, jud. Bihor, 448, jud. Argeș. Maramureșul cu Sud-Vestul Bucovinei, Țara Oașului, Ardealul vestic (jud. Sălaj, Someș, Cluj, Turda, Alba, Mureș) și sudestic (jud. Târnava-Mare, Făgăraș, Brașov) prezintă forma *vrabg'e* (— *vrabd'e*). În două puncte din Sud-Estul Crișanei: 83, 84, în întreg județul Năsăud, în punctul 513, jud. Neamț, în aceleași puncte cu *ĉept—pĉele* din Bucovina avem forma *vrabĝe*. Nordul jud. Sibiu, Sud-Vestul jud. Târnava Mică, punctul 242, jud. Târnava Mare, 257, jud. Făgăraș, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Estul Bucovinei prezintă forma *vrag'e* (— *vrad'e*).

ALR. I ne prezintă pentru VRABIE situația următoare: Forma *vrăbete — brăbete*, cu numeroasele sale variante (: *vrăbęt'(ĉ)ă*, *vrăbęĉă*, *vărăbęĉe*, *vrăbeț*, *hrăbeț*, *brăbęt'ĕ*, *brăbęĉă*, *bribęĉe*, *bribęț*, *brîbeț*, *birbiiață*), o găsim aici într'o arie mai mică decât în WLAD, anume numai în jumătatea sudică a Banatului, în trei puncte din Sud-Vestul jud. Hunedoara (85, 87, 107), nu chiar în întreagă Oltenia, și în două puncte din Muntenia (896, jud. Teleorman, și 780, jud. Argeș, în acest din urmă punct avem și *vrabiie*). Mult mai răspândită decât în WLAD, e, după ALR. I forma *pasăre* (cu variantele *pasăre de casă*, *pasăre de șură*, *pasăre țigănească*, *păsărică*), cuprinzând aproape întreagă Crișana, și aproape întreg Vestul și centrul Ardealului. Izolat, mai găsim această formă în punctele 343, 345 din Nordul jud. Satu-Mare, 261, jud. Maramureș, 820, jud. Gorj, 878, 885, jud. Romanați, 890, jud. Olt, 900, jud. Teleorman. În punctul 255, jud. Cluj, avem forma *ĉiĕrĉiĕluṣe*. Forma VRABIE, cu labiala nepalatalizată, o găsim în punctul 298, Sud-Vestul jud. Sălaj, în 56, jud. Arad, alături de *vrăbęt'e*, în 69, jud. Timiș-Torontal și 75, jud. Severin, alături de *păsăroń* « bărbătușul », în 85, jud. Hunedoara, alături de *pasăre* și *vrăbęț*, în 87, 107, 109, 831, 835, jud. Hunedoara, 122, Sudul jud. Sibiu, 798, 808, jud. Vâlcea, 850, 856, jud. Mehedinți, 887, jud. Romanați, 870, jud. Dolj, și, cu excepția a patru puncte (: 780, jud. Argeș, 890, jud. Olt, și 896, 900, jud. Teleorman), în Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. Remarcabile sunt, în această arie din Muntenia, formele *vrab(y)iiĕ*, pl. *vrăb(y)iĭ*, în punctul 768, jud.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Dâmbovița, *vrăb(y)i̯u̯oi̯*, alături de *vrabi̯i̯ĕ*, 932, jud. Vlașca, *vrăb(d')i-u̯oi̯(u)*, *vrăb(d')i̯i̯*, alături de *vrabi̯i̯ĕ*, 727, jud. Ilfov, și *brăbyi̯oiu*, alături de *vrabd'ĕ*, pl. *vrăbd'i̯i̯*, 795, jud. Argeș. O formă *vravie* o întâlnim și în ALR, punctul 295, jud. Bihor, în aceeași regiune în care am întâlnit-o în WLAD. Forma *vrabd'ie—vrabg'ie* o găsim în aceleași regiuni (exceptând partea din Vestul și centrul Ardealului cu *pasăre*) în care o avem la Weigand. În punctul 90, jud. Arad, avem forma *vrabd'(ĝ)ĕ*. În jud. Năsăud, Nordul jud. Mureș cu colțul nordvestic al jud. Neamț, și în aceleași puncte cu *ĉept—pĉele* din Bucovina, avem forma *vrabĝie*. Într'un singur punct, 556, jud. Neamț, întâlnim o formă fără labială: *vraĝ(d')i̯i̯ĕ*. Forma *vrag'ie — vrad'ie* o avem în punctele 125, 129, jud. Sibiu, 148, jud. Turda, în Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Estul Bucovinei.

Harta OBIALĂ (2 ALR. I) pe care nu o are Weigand, este foarte asemănătoare cu harta « *Piele* ». Ceva mai puțin întinsă în Sud-Vestul Ardealului, având însă în plus două puncte din Sudul jud. Sibiu (122, 125), aria cu labiala nepalatalizată este aceeași, cuprinzând Banatul, Oltenia nordică și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. Sunt de relevat, în această arie, forma: *obẹală* 5, 12, jud. Caraș, 798, jud. Vâlcea, 803, jud. Argeș, 810, jud. Dolj, 837, 842, jud. Mehedinți, iar de-a-lungul periferiei ei, formele: *ob(y)i̯ală*, 874, jud. Dolj, *ob(y)i̯alí*, 896, jud. Teleorman, 932, jud. Vlașca, *u̯ob(y)i̯ală*, 900, jud. Teleorman, *u̯obyi̯ală* 795, jud. Argeș. În aceleași regiuni cu *pt'ele—pk'ele* (Maramureșul cu Sud-Vestul Bucovinei, Țara Oașului, Crișana, Vestul și Sud-Vestul Ardealului cu Nordul Munteniei), la care se adaugă în plus întreg Sudul Olteniei, avem forma *obd'ală—obg'ală*. În aceleași trei arii cu *pĉele* (: I, Sudul Crișanei, II, Nord-Estul Ardealului, III, Bucovina), avem forma *obĝală*. Remarcăm, în aceste arii, forma *obĝ(d')i̯ală*, 87, jud. Arad, 251, jud. Cluj, 266, jud. Someș, și *od'ĝală*, 556, jud. Neamț. Aceeași cu a lui *k'ele* e de asemenea aria lui *og'ală* (*—od'ală*), cuprinzând Sudul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Nord-Estul Bucovinei și Basarabia.

Cuvântul [FRÂMBIE—] FRÂNGHIE (neanchetat de Weigand) n'a fost înregistrat pentru un număr mare de puncte, răspunzându-se, în locul lui, *funie*, *sfoară*, *brăcină*. Pentru punctele în care el a fost înregistrat, avem situația următoare: În Banat, punctul 12, în Vestul jud. Hunedoara, punctele 107, 116, 835, și în Crișana, punctele 61,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

298, 302, 305, 308, 315, 320, avem forma *frâmbie*. Sub această din urmă formă, cuvântul îl mai întâlnim, în *Graiul Nostru*, I, p. 52, în Oltenia, comuna Plenița, jud. Dolj, și în Valea Timocului (v. G. Giuglea și G. Vâlsan, *Dela Românii din Serbia*, p. 4 și 371). O formă *frâmbie* este atestată și pentru Basarabia de D. Șandru (*Bulletin Linguistique*, I, p. 94). Ea se mai găsește în dialectul slav din Moravia, intrată din graiul Românilor slavizați în acea regiune (cf. S. Pușcariu, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, p. 36, și N. Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, p. 349). Pentru limba veche, forma e cunoscută din *Psaltirea* lui Dosofteiu, p. 150, și din Anonymus Caransebesiensis. — În Maramureș, Țara Oașului și Vestul Ardealului, avem forma *frâmbd'ie* — *frumbd'ie*. În aria *ĉept* — *pĉele* din Nord-Estul Ardealului și cea din Bucovina, avem forma *frâmbĝie*. Întreg restul țării (Oltenia, Sud-Estul Ardealului, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Sudul și Estul Bucovinei, și Basarabia) ne prezintă forma *frâŋg'ie*.

Harta ZBICIU—BICIU (forma dintâi cuprinde jumătatea nordică a Banatului, Crișana, Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul și jumătatea nordică a Ardealului, a doua, restul țării), pe care iarăși nu o are Weigand, prezintă o perfectă asemănare cu harta « *Spic* ». Aria cu labiala nealterată este identică. Relevăm de-a-lungul periferiei acestei arii formele: *b(y)iĉ(u)*, 730, jud. Buzău, 748, jud. Prahova, 768, jud. Dâmbovița, 782, jud. Argeș, și *b(d')īĉ̦(u)*, alături de pluralul *bīĉĕ*, 727, jud. Ilfov. Stadiul *bd'*, ca și cel al lui *pt'* în harta « *Spic* », îl găsim numai în câteva puncte izolate: 363, 364, 370, 375, 378, 935, în Bucovina, 361, în Maramureș, 341, 343, 345, în Nordul jud. Satu-Mare, 103, jud. Hunedoara, 170, 174, jud. Făgăraș, 735, jud. Buzău, 800, jud. Vâlcea. În aceeași regiune cu *spĉic* din Nord-Estul Ardealului avem formele *zbĝiŝ—bĝiŝ*. În aria *spĉic* din Bucovina, avem *bĝiŝ—bĝiŝuşcă*. Sunt de remarcat, în aceste arii, formele de tranziție *zd'(ĝ)iŝ*, 251, jud. Cluj, și *zd'ĝiŝ*, 269, jud. Someș. Întreg restul țării (Maramureșul, Țara Oașului, Ardealul vestic și sudestic, Estul Munteniei, întreagă Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia) ne prezintă formele *zd'iĉ—d'iĉ—g'iĉ*.

La fel se prezintă harta BIBOL—BIVOL—BIHOL (forma întâia, în aceleași regiuni cu *zbiciu*, minus Nord-Estul Ardealului, a doua, în Oltenia, Sud-Estul Ardealului, Muntenia și Dobrogea, a treia, în Nord-

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Estul Ardealului, Moldova, Bucovina și Basarabia), pe care de asemenea nu o are Weigand. Aria cu labiala nepalatalizată este aceeași cu a lui « *Zbiciu—Biciu* », cu excepția punctelor 90, jud. Arad (în care avem forma *d'ĝibol(u)* și 880, 885, jud. Romanați (unde avem *g'ị̂ol*). Stadiul *bd'* îl întâlnim numai în patru puncte: *bd'ibol*, 343, jud. Satu-Mare, *bd'ihul* 554, jud. Neamț, *bd'ivol*, 170, jud. Făgăraș, și *bd'yivol*, 800, jud. Vâlcea. În aceeași arie cu *zbĝiŝ* din Nord-Estul Ardealului și în aceeași din Bucovina, avem forma *bĝihol*. Maramureșul, Țara Oașului, întreg Vestul Ardealului ne prezintă forma *d'ibol*, Sud-Estul Ardealului, Estul Munteniei și Dobrogea: *d'ivol—g'ivol*, Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia: *g'ihol*.

Tot la fel se prezintă harta ALBINĂ, cuvânt care, pentru Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina și Basarabia, e anchetat și de Weigand. Aria cu labiala nealterată este exact cea a lui « *Zbiciu—Biciu* ». Remarcăm de-a-lungul periferiei acestei arii, în ALR, forma *alb(y)ină*, 740, 748, jud. Prahova, 750, 768, jud. Dâmbovița, 782, jud. Argeș, 896, 900, jud. Teleorman, 926, 932, jud. Vlașca. În WLAD, pentru aproape întreaga parte din Muntenia a acestei arii, avem forma *albịină* (: 371, 372, 374—378, 380—385, 395, 399, 405—408, 416, 419, 421—433, 448, 453—460, 462). Stadiul *bd'—bg'* îl găsim numai în câteva puncte izolate: în ALR. I în 335, 341, 343, 345, jud. Satu-Mare, 361, jud. Maramureș, 375, jud. Câmpulung, 94, 98, jud. Turda, 174, jud. Făgăraș, 632, jud. Cahul, 735, jud. Buzău, 800, jud. Vâlcea; în WLAD, în 645, 650, 651, 654, 655, 663, Bucovina, 514, 515, jud. Neamț, 357, 358, jud. Făgăraș, 353, 387, jud. Brașov, 366, 369, jud. Muscel, 411, 412, jud. Buzău, 467, jud. Ialomița, 704, jud. Orhei. Într'o arie la fel de mare ca a lui *ĉept—pĉele*, în Nord-Estul Ardealului, și în aria *ĉept—pĉele* din Bucovina, avem forma *albĝină*. Maramureșul, Vestul și Sudul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, estul Bucovinei și Basarabia ne prezintă forma *ald'ină—alg'ină*.

Harta ALBI (v. harta 2 ALR. I), pe care de asemenea nu o are Weigand, e identică cu harta « *Albină* ». Aria cu labiala nealterată este aceeași. E remarcabilă, în partea din Muntenia a acestei arii, marea frecvență a formei *alb(y)(i)*, 720, 725, jud. Ialomița, 730, jud. Buzău, 768, jud. Dâmbovița, 764, jud. Prahova, 776, 786, jud. Muscel, 790, jud. Argeș, 805, 890, jud. Olt, 896, 900, jud. Teleorman, 932, 940, jud. Vlașca, 954, jud. Ilfov. Stadiul *bd'* îl întâlnim numai în punctele

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

333, 335, 339, 343, 345, jud. Satu-Mare, 361, jud. Maramureș, 370, jud. Câmpulung, 554, jud. Neamț, 94, 98, jud. Turda, 170, jud. Făgăraș, 735, jud. Buzău, și 800, jud. Vâlcea. În exact aceeași mare arie din Nord-Estul Ardealului cu *albĝină* și în aceeași din Bucovina, avem forma *albĝ* (de câteva ori și *alĝ*). În întreg restul țării, avem stadiul *d'—g'*.

Harta PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI (forma dintâi în Crișana, Țara Oașului, Maramureș, Ardeal, Oltenia, Muntenia și Dobrogea, a doua, în Banat, și a treia, în Moldova, Bucovina și Basarabia), pe care iarăși nu o are Weigand, este foarte asemănătoare cu harta « *Aripi* ». Aria cu labiala nealterată e aceeași, cu excepția punctelor 860, 865, 870, jud. Dolj, unde avem, în primul, *porumbd'ăi*, alături de singularul, *porumbel*, în al doilea *poruŋg'eį*, alături de singularul, *porumbel*, în al treilea, *poruŋg'įăl*, pl. *poruŋg'įăį*. În aceleași regiuni cu *aript'* (Țara Oașului, Maramureș, Vestul și Sud-Estul Ardealului, Sudul Bucovinei), avem *porumbd'*. În punctul 255, jud. Cluj, avem o formă *porumpt'*. În punctul 90, jud. Arad, cu *aripĉ*, avem *golumbd'ĝ*. În aceeași arie mare cu *aripĉ* din Nord-Estul Ardealului, avem *porumbĝ*. În aria *aripĉ* din Bucovina, avem *hulubĝ*. Întreg restul țării prezintă stadiul *d'—g'*.

Cu desăvârșire deosebită de toate hărțile prezentate până acum e harta BINE (ALR .I). Aria cu labiala nepalatalizată, pe lângă aproape întreaga Muntenie, Oltenia, Banatul, Crișana, cuprinde în plus Țara Oașului, Maramureșul, întreg Vestul și Nord-Estul Ardealului, și Bucovina. În nouă puncte doar, situate de-a-lungul periferiei acestei mari arii, întâlnim forma *bd'ine*, 341, 345, jud. Satu-Mare, 361 (alături de *bine*) jud. Maramureș, 554, jud. Neamț, 174 (alături de *bine*), jud. Făgăraș, 735, jud. Buzău, 772, jud. Brașov, 798 (alături de *bine*) și 800, jud. Vâlcea. În punctul 391, jud. Storojineț, avem forma *bĝine*, în 214, jud. Câmpulung: *bĝiṅe* (alături de *biṅe*), în 556, jud. Neamț: *ĝ(d')ini* (alături de *bini*). Sud-Estul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova și Basarabia ne prezintă forma *g'ine*, alături de *bine*, forma aceasta din urmă fiind și aici cea mai deasă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

M

Hărțile MIERCURI (v. hărțile 3 ALR. I și 3 a WLAD) ne prezintă situația următoare:

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

În WLAD, aria cu labiala nealterată cuprinde valea Crișului Negru, de unde coboară prin punctele 150, 176, de pe granița Ungariei, în Banat. Cuprinde întreg Banatul, Vestul jud. Hunedoara, mijlocul vestic și întreagă jumătatea estică a Olteniei, Sudul jud. Sibiu și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. Remarcăm, la periferia nordică a acestei arii, în punctul 119, jud. Sibiu, o formă *myercuri*.

În ALR. I, aria cu labiala nealterată este ceva mai mică, necuprinzând, în Nord de Banat, decât un singur punct, 51, în colțul sudvestic al jud. Arad. Din Vestul jud. Hunedoara cuprinde numai două puncte: 85 și 116. Între Banat și jumătatea estică a Olteniei, cu Sudul jud. Sibiu și Muntenia până în dreptul Buzăului, nu mai există, cum avem în WLAD, nicio punte de trecere. Și aici, tot la periferia nordică a ariei, în punctul 780, jud. Argeș avem de remarcat o formă *m(ń)ărcuri*.

În întreg Nord-Vestul țării, începând în Vestul Bucovinei-Maramureș-Țara Oașului și întinzându-se peste județele Năsăud, Someș, Sălaj, Bihor, Cluj, Mureș, Alba, Turda, Arad, Estul jud. Hunedoara, Vestul jud. Mehedinți, Sudul Olteniei și Valea Timocului, avem, în ambele hărți (cu excepția, în WLAD, a unei mici părți din mijlocul jud. Mehedinți, ce formează puntea de trecere între Banat și Oltenia estică și Muntenia nepalatalizantă), forma *mńercuri*. În WLAD, mai găsim această formă într'o serie de puncte din Sud-Estul Ardealului (: 113, 122, jud. Târnava-Mică, 250, 357—359, jud. Făgăraș, 355, 356, 361—363, jud. Brașov) și într'un punct din Nordul Munteniei (: 365, jud. Muscel). În ALR. I, pentru Sud-Estul Ardealului, o găsim numai în patru puncte: 170, 174, 178, jud. Făgăraș, și 772, jud Brașov. O mai găsim apoi în punctul 800, jud. Vâlcea, 795, jud. 768, jud. Argeș, Dâmbovița, 735, jud. Buzău și 542, jud. Fălticeni.

În Sud-Estul Ardealului (începând cu jud. Alba), în Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia, în exact deci aria lui *k'ept—k'ele—og'ială*, avem, în ambele hărți, forma *ńercuri*. Aceeași formă, iarăși în ambele hărți, o mai avem pentru o parte a Sudului Olteniei (Estul jud. Dolj și Sud-Vestul jud. Romanați).

În punctele 746, jud. Dolj, și 745, 274, 275, în Nordul Vidinului, găsim, în WLAD, forma depalatalizată *mnercuri*. În harta ALR-ului, găsim această formă într'un singur punct, 865, jud. Dolj.

Hărțile MIERLĂ—MIRLĂ (ALR. I și WLAD) se deosebesc foarte puțin între ele și aproape de loc de hărțile « *Miercuri* ». Sunt de

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

remarcat doar următoarele: Forma MIRLĂ o întâlnim, în WLAD, în jumătatea vestică a Bucovinei, în câteva puncte din Maramureș și Țara Oașului, în Sud-Estul Ardealului, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, Sud-Estul Moldovei și întreagă jumătatea sudică a Basarabiei. În ALR. I această formă e mai puțin răspândită. ALR. I ne-o atestă o singură dată în estul Munteniei (:*ńirlă* 960, jud. Ialomița), de două ori numai în Moldova (:*ńirlî* 510, jud. Vaslui, și *ńirlă* 584, jud. Bacău) și de trei ori în Basarabia (: *ńirlă*, 454, pe malul stâng al Nistrului, în dreptul județului Soroca, 461, jud. Orheiu, și 691, jud. Ismail). E de remarcat în WLAD, forma *mi̯irlă*, în punctele 364, 367, 372, 373, 383, 384, jud. Muscel.

Alături de *mńerlă*, WLAD ne prezintă pentru Sudul Olteniei, în trei puncte, și forma *ńerlă* (440, 441, 442, jud. Romanați). ALR. I ne prezintă exclusiv forma întâiu pentru toată această regiune.

În aceeași regiune cu forma depalatalizată *mnercuri*, avem, în WLAD, forma *mnerlă* (350, jud. Dolj, 745, 274, 275, în Nordul Vidinului). În ALR. I nu găsim nicăieri o astfel de formă.

Hărțile MIAUNĂ—MIORLĂIE [pisica ~], MIERE și MIEL, pe care nu le are Weigand, se prezintă exact la fel ca « *Miercuri* » și « *Mierlă—Mirlă* ». Sunt de relevat doar formele depalatalizate *mnere* și *mnel* (aceasta din urmă alături de pluralul *mńe̯i*), în punctul 865 (aceleași cu *mnercuri*), jud. Dolj.

În harta MILĂ, pe care nu o are Weigand, aria cu labiala nealterată este mai mare decât a lui « *Miercuri* », « *Mierlă—Mirlă* », « *Miere* », « *Miel* » și « *Miaună—Miorlăie* », cuprinzând Banatul, punctele 56, 63 din Sudul Crișanei, întreg jud. Hunedoara, Sudul jud. Sibiu, întreagă Oltenia și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. În afară de această arie forma cu labiala nepalatalizată o mai găsim în mod izolat, în punctele 302, în Nordul jud. Bihor, 343, în Nordul jud. Satu-Mare, 348, în Nordul Maramureșului, 364, jud. Suceava, 391, jud. Storojineț, 574, jud. Ciuc, 632, jud. Cahul, 680, jud. Ismail, 990, jud. Constanța. În punctul 637, jud. Cahul, avem *ń-i milă de g'i̯etu om.*

Stadiul *mń* (*mńilă*) îl avem în Crișana, Nord-Vestul Ardealului, Țara Oașului, Maramureș, Vestul Bucovinei și în câteva puncte din Sudul Ardealului (170, 174, jud. Făgăraș, 772, jud. Brașov) și din Nordul Munteniei (735, jud. Buzău, 776, jud. Muscel, 780, jud. Argeș.

Aria lui *ńilă* este exact aceeași cu a lui *ńercuri*.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

În harta MIROS—AMIROS—AMINOS (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 77) [cu nasul ~, vb.] (forma a doua și a treia, în Crișana, Țara Oașului, Maramureș, Nord-Vestul Ardealului, Bucovina, jumătatea nordică a Moldovei, întreagă Basarabia și Nord-Estul Dobrogei, forma întâia în restul țării), pe care iarăși nu o are Weigand, în afară de aria mare cu labiala nepalatalizată — aceeași cu a lui « *Milă* »—mai avem una mică în Nord-Vestul jud. Bihor. E de relevat forma *m(y)iros*, în punctul 780, jud. Argeș. Cu excepția Nord-Vestului jud. Bihor, aria lui *mńiros—amńiros—amńinos* este aceeași cu a lui *mńilă*. Absolut identică cu aria *ńilă* este aria *ńiros—ańiros—ańinos*.

Harta MIC—MICĂ, (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 61) pe care de asemenea nu o are Weigand, ne prezintă cea mai mare arie cu labiala nepalatalizată dintre hărțile cu *M* prezentate până acum, întinzându-se, la Nord de Banat, peste Crișana, până în Sudul jud. Satu-Mare. E de relevat, în interiorul acestei arii forma *m(ń)ică*, în 782, jud. Argeș. Stadiul *mń* (*mńic — mńică*) îl avem în Țara Oașului, Maramureș, Vestul Bucovinei, Nord Vestul și Sudul Ardealului, și în câteva puncte din Nordul Munteniei. Studiul *ń* (*ńic—ńică*) îl găsim în aceeași arie cu *ńiros*, *ńilă*, *ńercuri* și celelalte.

La fel cu « *Mic—Mică* » se prezintă harta LACRIMI, pe care nu o are Weigand. E de relevat, în interiorul ariei cu labiala nealterată, forma *lacrăm(ń)*, în punctul 850, jud. Mehedinți, și *lacrămń*, în 45, jud. Timiș-Torontal, și 59, jud. Arad. În ce privește restul, identitatea cu harta « *Mic—Mică* » e perfectă.

Foarte deosebită de toate hărțile prezentate până acum e harta AMIAZI (ALR. I), pe care iarăși nu o are Weigand. Forma cu labiala nepalatalizată o găsim, în această hartă, numai în patru puncte din Banat: 35, jud. Timiș-Torontal, 77, jud. Caraș, 26, 79, Severin, în punctul 116 din Sud-Vestul jud. Hunedoara, în jumătatea Nord-Estică a Olteniei și în Muntenia până la Est de Buzău. În vestul Olteniei, în jumătatea sudică și în partea de Nord a Banatului, în întreagă Crișana, Țara Oașului, Maramureș, Bucovina, Nord-Vestul și Sudul Ardealului, și în Nordul Munteniei, avem forma *amńaz*. Aria *ańaz* este exact aceeași cu a lui *ńercuri*, *ńilă*, *lacrăń* și celelalte. Într'un singur punct, mai întâlnim acest stadiu în Sudul Olteniei: *a venit*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

sụarele nańaz, 885, jud. Romanați. Sunt remarcabile formele depalatalizate: *amnezuri*, alături de singularul *amẹaz*, 214, jud. Câmpulung, *dịamnẹazî*, alături de pluralul *dịańăz*, 540, jud. Iași, *amnẹaz*, 860, și *namnẹaz*, 865, jud. Dolj.

F

Hărțile FIER (v. hărțile 4 ALR. I și 4-a WLAD) ne prezintă situația următoare:

Aria cu labiala nealterată este aceeași în ambele Atlase, cuprinzând întreagă Crișana, Banatul, Vestul jud. Hunedoara, Oltenia nordică și Muntenia sudvestică (în ALR. I, cam jumătatea Munteniei, în WLAD, cam o treime). În aproape întreaga parte din Muntenia a acestei arii (Sudul jud. Argeș, județele Olt, Teleorman și Vlașca), în cea mai mare parte a jud. Dolj, în Oltenia, și, izolat, în punctul 119, jud. Sibiu, avem, în WLAD, forma *fh'er*. În ALR. I, găsim această formă în punctele 750, jud. Dâmbovița, 795, jud. Argeș, 800, jud. Vâlcea, 890, jud. Olt, și 896, jud. Teleorman.

Imediat la Est de aria cu labiala nepalatalizată, avem o mare arie cu forma *h'er*. În privința extensiunii acestei arii, cele două Atlase ne prezintă câteva deosebiri. În WLAD, aria începe, la Nord, în Țara Oașului, și coboară peste jud. Satu-Mare, Nord-Vestul jud. Someș, Estul jud. Sălaj, Vestul jud. Cluj și al jud. Turda, de unde se îndreaptă apoi în spre Est, cuprinzând jumătatea sudică a Ardealului, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, jumătatea sudică și nordvestică a Moldovei și Sud-Vestul Basarabiei. O arie mică cu acest stadiu o mai găsim, în WLAD, în Sud-Vestul Bucovinei, cuprinzând punctele 652—655, 663. În ALR. I, aria *h'er* este mai puțin extinsă, îndeosebi pentru Sudul Ardealului, Nordul și Estul Munteniei. Din Moldova, de asemenea, ea nu mai cuprinde decât jumătatea sudică. În partea nordică a Moldovei, nu mai găsim această formă decât într'un singur punct, 387, jud. Dorohoi. O găsim în schimb, în Bucovina, în două mici arii, una în Sud-Vest, pe care o are și Weigand, și a doua, în Nord-Est, cuprinzând punctele 395, 397 și 398.

În Estul ariei *h'er*, avem o arie, iarăși mare, cu forma *ŝer*. În WLAD, această arie începe în Nordul județelor Alba și Târnava-Mică și urcă peste Estul jud. Turda și Cluj, de unde peste Sudul

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

jud. Someș și Sud-Estul jud. Năsăud se îndreaptă în spre Nord-Est, urcând, prin Sud-Estul Bucovinei, în Nordul Moldovei și al Basarabiei, de unde coboară apoi în spre Sud, cuprinzând Nord-Estul jud. Dorohoi, Estul jud. Botoșani, Estul jud. Iași, și, cu excepția Vestului județelor Cahul și Ismail, întreagă Basarabia. În ALR. I, aria acestei forme e mult mai mare. Cuprinde Nordul jud. Alba, întreg jud. Târnava-Mică, întreg jud. Mureș, aproape întreg jud. Turda, Estul jud. Cluj, aproape întreg jud. Someș, întreg jud. Năsăud, jumătatea estică a Bucovinei, jumătatea nordică a Moldovei, și, cu excepția Vestului aceloraș județe Cahul și Ismail, întreagă Basarabia. În mod izolat, în WLAD, găsim o formă *șer* în punctul 147, în Sud-Estul Crișanei, și în 594, jud. Tulcea. În Sud-Estul Crișanei, găsim și în ALR. I, o formă izolată *șăr(u)*, în punctul 90, jud. Arad. Sunt de relevat, în aria *șer* a ALR-ului, formele *ș(h')ier(u)*, 273, jud. Sălaj, și 283, jud. Cluj, *ș(ș)ăr*, 138, jud. Alba, și *șer* 231, jud. Mureș, 255, jud. Cluj, și 257, jud. Someș.

În Maramureș, ambele hărți ne prezintă, în aceeași arie, forma *sier — ser*.

În punctele 401, jud. Hotin, și 667, jud. Ismail, harta ALR-ului ne prezintă o formă *căr*, pe care nu o găsim nicăieri în WLAD.

În punctul 438, jud. Dolj, și în punctele 749, 750 din Sudul Dunării, între Rahova și gura Iskerului, avem, în WLAD, forma *fk'er*. În punctul 273, pe Valea Timocului, avem *ft'er*. În punctele 439, 350, 746, jud. Dolj, 440—442, jud. Romanați, și 275, în Valea Timocului, avem forma *sk'er*. În fine, în punctele 303—305, jud. Dolj, și 274, în Valea Timocului, avem forma depalatalizată *fter*. Fără a ne indica punctul exact, Weigand ne dă pentru Sudul Olteniei, în *Jahresb.*, VII, 29 și o formă *sfier*, alături de *sfiere* (fiere). În ALR. I, pentru întreagă această regiune, nu găsim decât forma *fk'ăr*, în întreg jud. Dolj, de două ori forma *ft'ăr*, în 857, 859 în Valea Timocului, și o singură dată, formă *skiăr*, în punctul 885, jud. Romanați.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În punctul 505, jud. Bacău, găsim, în WLAD, o formă *țier* (transcrisă *tsier*), pe care nu o întâlnim nicăieri în ALR. I. În 492, jud. Bacău, tot în WLAD, avem o formă *k'er*. Această formă, transcris *t'er*, o găsim și în ALR. I, în punctul 578, jud. Ciuc.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Hărțile FIERE (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 47), și FIERBE [se ~], pe care nu le are Weigand, prezintă o identitate perfectă cu « *Fier* ». E doar de relevat că în aria palatalizantă din Sudul Olteniei, avem, în ambele hărți, excluziv stadiul *fk'* (*—ft'*). Aria *fk'erbe* e cu patru puncte (857, 859, din Valea Timocului, și 874, 880, jud. Dolj) mai mică decât a lui *fk'ere—ft'ere*. Mai remarcăm, în harta FIERE, o formă *h'(ș)i̯ĕre*, în punctul 170, jud. Făgăraș, cu totul izolată de aria stadiului respectiv (*ș̂iere*).

În harta FIREZ—FIRISĂU—FIERĂSTĂU—FIERĂSTRĂU (forma întâia, în Banat, Crișana, Vestul Ardealului și Țara Oașului, forma a doua, în Maramureș, Nord-Estul Moldovei și o mare parte a Basarabiei, forma a treia, în Oltenia, jumătatea nordestică a Ardealului, Nord-Vestul și jumătatea sudică a Moldovei, forma a patra, în Sud-Estul Ardealului și în Muntenia), pe care iarăși nu o are Weigand, aria cu labiala nealterată cuprinde, pe lângă Crișana, Banat și Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până la Est de Buzău. Aria *hirez—hirisău—h'i̯erăstău—h'i̯erăstrău* este aceeași cu a lui *h'ier, h'iere, h'ierbe*. Aria *ș̂irez—ș̂irisău—ș̂ierăstău* e în schimb mai mică decât cea a lui *ș̂ier* și celelalte. În Basarabia nu găsim decât în două puncte acest stadiu. De asemenea, în Moldova, îl găsim numai cam în jumătatea nordvestică. Sunt de relevat, în această arie, *ș̂(h')iri̯ĕz(u)*, 273, 280, jud. Sălaj, 283, jud. Cluj, 355, jud. Satu-Mare, și *ș̂(h')iris(u)*, 341, jud. Satu-Mare. În punctul 150, jud. Târnava-Mică, la periferia sudică a aceleiași arii, întâlnim o formă *ș̂ărastău*. În Maramureș și în Nordul jud. Someș, avem forma *sirisău*. Această formă o mai întâlnim în Moldova, în punctele 412, 418, jud. Botoșani, 516, 518, 522, 540. jud. Iași, și în Basarabia, 400, 403, 406, jud. Hotin, 436, 445, 451, jud. Soroca, 464, 476, pe malul stâng al Nistrului, 652, 647, jud. Tighina, 658, 660, 665, 669, jud. Cetatea-Albă, și 672, jud. Ismail. În punctul 352, jud. Maramureș, avem o formă *s(h')irisă̯u*. În 370, jud. Câmpulung avem o formă *t'irist'ă̯u*, în 397, jud. Cernăuți; *kiristeu*, în 578, jud. Ciuc: *t'irăsă̯u*, în 590, jud. Tecuci: *ki̯ărăsti̯ău*,

În hărțile FI [ar ~ fost] și FIN (v. harta 4 ALR. I), pe care de asemenea nu le are Weigand, avem aceeași arie cu labiala nepalatalizată ca în « *Firez — Firisău — Fierăstău — Fierăstrău* ». Ariile celorlalte stadii sunt aceleași ca în « *Fier* », « *Fiere* », « *Fierbe* ». Sunt remarcabile, în harta FI, formele *h'(s')i*, în punctul 890, jud

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Olt, și *fsi*, *si*, în 896, jud. Teleorman. Din harta FIN, relevăm forma *fin*, alături de *sin*, în 348, jud. Maramureș, *t'in*, 578, jud. Ciuc, și *ĉini* (vocativ), alături de sg. *ŝin*, pl. *ŝin(i)*, în 530, jud. Bacău.

La fel cu hărțile « *Fi* » și « *Fin* » e harta FIORI [mi-au trecut ~] — ÎNFIOR [mă ~] (publicată în vol. I al ALR-lui, nr. 100), pe care iarăși nu o are Weigand. Sunt de relevat din ea formele *yiu̯or(i)*, 341, *d'iu̯or(i)*, 341, 343, 345, jud. Satu-Mare, și *sfior(i)*, 305, jud. Bihor.

V

Harta V IER (v. harta 5 ALR. I), pe care nu o are Weigand, ne prezintă situația următoare:

Forma cu labiala nepalatalizată o întâlnim în Sud-Estul Crișanei (jud. Arad și jumătatea estică a jud. Bihor), în Banat, în Sud-Vestul Ardealului, în Oltenia nordică, și în Muntenia până la Est de Buzău. Remarcăm, de-a-lungul periferiei muntene a acestei arii, formele: *v(y)i̯ăr(u)*, 725, jud. Ialomița, *v(y)i̯ăr*, 890, jud. Olt, 896, 900, jud. Teleorman, și *vyi̯ăr*, 795, jud. Argeș.

În Sudul Olteniei, exact în aceeași arie cu *fk'ăr—ft'ăr*, avem *vgi̯ăr—vd'ăr*.

Nord-Vestul Crișanei, Țara Oașului, jud. Sălaj și Vestul jud. Cluj, prezintă forma *d'i̯ĕr—d'ĕr*, pe care, în afară de această arie, o mai găsim în punctele 109, jud. Hunedoara, 170, 174, 178, jud. Făgăraș. În punctul 131, jud. Alba, avem notația *d'(g')ĕr(u)*, iar în punctele 582, jud. Bacău, 740, 748, jud. Prahova, 746, jud. Ilfov, 760, 768, jud. Dâmbovița, și 782, jud. Argeș, forma *g'i̯ăr*.

În punctele 93, jud. Turda, 160, 164, jud. Târnava-Mare, 166, jud. Făgăraș, 190, jud. Trei-Scaune, 370, jud. Câmpulung, în jumătatea sudică a Moldovei, în două puncte din Sud-Vestul Basarabiei, 631, 637, jud. Cahul, în Estul Munteniei și în Dobrogea avem forma *yi̯ăr—yăr*. Punctul 94, jud. Turda, ne prezintă o formă *y(h')ăr*, iar punctul 80, jud. Bihor, forma *her*. În punctul 375, jud. Câmpulung, avem forma *i̯(y)ăr(u)*, în 679, jud. Tulcea: *i̯(y)i̯ăr*, în 984, jud. Constanța: *i̯i̯ăr*, în 395, jud. Cernăuți, 352, jud. Maramureș, 122, jud. Sibiu, 200, jud. Trei-Scaune, și 772, jud. Brașov: *i̯ăr—i̯ĕr*. Punctul 180, jud. Brașov, ne prezintă forma *ir*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Începând, la Sud-Vest, în Nordul jud. Hunedoara, și cuprinzând aproape întreg jud. Alba, Nordul jud. Sibiu, jud. Târnava-Mică, Mureș, Turda, Cluj, Someș, Năsăud, jumătatea nordică a Moldovei, Estul Bucovinei, și, cu excepția punctelor 631, 637, jud. Cahul, în întreagă Basarabia, avem forma *ẑi̯ĕr—ẑăr*. Sunt de relevat de-a-lungul periferiei acestei arii formele *y(z')i̯ĕr(u)*, 96, jud. Turda, *ẑ(y)i̯ĕr(u)*, 144, jud. Târnava-Mare, *ẑ(y)i̯ĕr*, 289, jud. Cluj, *y(ẑ)i̯ări*, alături de sg. *yi̯ăr(u)*, 156, jud. Târnava-Mare, *y(ẑ)ăr(i)*, alături de sg. *yăr(u)*, 103, jud. Hunedoara, și *y(ẑ)ăr*, alături de pl. *yăr(i)*, în 632, jud. Cahul, și 691, jud. Ismail. În punctul 138, jud. Alba, avem forma *ẑ(j)ăr*, în 231, jud. Mureș: *ji̯ăr*, în 257, jud. Someș: *jer(u)*, în 363, jud. Câmpulung, 397, jud. Cernăuți, 398, jud. Hotin: *jer*. În punctele 401, jud. Hotin, 578, jud. Ciuc, 667, jud. Ismail, 677, jud. Tulcea, avem forma *ĝăr*.

Întreg Maramureșul prezintă forma *zi̯ĕr—zer*.

La fel se prezintă hărțile VIERME, VIEZURE (în jumătatea vestică a Munteniei, în Oltenia, Banat, jumătatea vestică a Ardealului, Țara Oașului și Maramureș) —VIEZUNE (în jumătatea estică a Ardealului. În restul țării, avem cuvântul « *bursuc* »), și VIESPAR, pe care iarăși nu le are Weigand.

În ce privește harta VIERME, avem doar două mici observații de făcut: 1. Aria palatalizantă din Sudul Olteniei, cu forma *vg'i̯ęrme*, e cu două puncte (874, jud. Dolj, și 878, jud. Romanați) mai mică decât aria *vg'i̯ăr*. 2. În punctul 857 din Valea Timocului, după răspunsul, pentru localitatea respectivă, *vi̯ęrme*, subiectul adaugă că « pe malul Dunării » se zice « *zg'i̯ęrme* ». Forma nu e însă atestată.

Din harta VIEZURE—VIEZUNE, relevăm formele *vy(g')i̯ăzure*, 874, jud. Dolj, și *eḑure*, alături de pluralul *i̯eḑur(i)*, 352, jud. Maramureș.

Din harta VIESPAR, relevăm formele *zęspi*, 394, jud. Rădăuți, *zăsk(i)*, 385, jud. Rădăuți, *zăspĉ*, 391, jud. Storojinej, 392, jud. Rădăuți, *z'ępsă*, 12, jud. Caraș, și *lespe* 680, jud. Ismail. Numai în două din punctele ariei palatalizante din Sudul Olteniei (874 și 880, jud. Dolj) avem stadiul *vg'* (: *vg'i̯ăspari*, ca *vg'ĭăr*, *vg'i̯ęrme*), în restul punctelor acestei arii (860, 865, 870, jud. Dolj, 885, jud. Romanați), avem *g'* (: *g'i̯ăspari*).

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

În hărțile VIȚEL (v. hărțile 5 ALR. I și 5 a WLAD), aria cu labiala nealterată, în ambele Atlase aceeași, cuprinde întreagă Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și jumătatea sudvestică a Munteniei. În aproape întreagă partea munteană a acestei arii, avem, în WLAD, forma *vyițel*. În ALR. I, întâlnim această formă în punctele 750, jud. Dâmbovița, 782, jud. Argeș, 786, jud. Muscel, 800, jud. Vâlcea, și 896, jud. Teleorman. Relevăm din harta ALR-ului forma *vĭțel(u)*, cu *i* lung, în punctul 746, jud. Prahova.

Imediat la Est de aria cu labiala nepalatalizată, avem ariile stadiilor *y* (*yițel*) și *d'* (*d'ițel*)—*g'* (*g'ițel*).

Stadiul *y* (*yițel*), îl avem, în WLAD, în două mici arii, una, în Sud-Estul Ardealului — extremitatea nordică a Munteniei, cealaltă, mai mică, în Nord-Vestul Moldovei, și într'o serie de puncte izolate: 189, jud. Satu-Mare, 130, jud. Cluj, 127, jud. Turda, 415, jud. Ialomița, 698, jud. Brăila, 480, jud. Putna, 491, jud. Bacău, 509, jud. Roman, și 629, jud. Iași. În ALR. I, găsim acest stadiu numai în punctele 160, 164, jud. Târnava-Mare, 166, jud. Făgăraș, 190, jud. Trei-Scaune, 764, jud. Prahova, 730, jud. Buzău, 595, jud. Râmnicul-Sărat, și 375, jud. Câmpulung. În punctul 156, jud. Târnava-Mare, avem o formă *y(h')iță̆l(u)*.

Stadiul *d'*(*d'ițel*)—*g'*(*g'ițel*), în amândouă hărțile începe, la Nord, în Țara Oașului, coborînd, în spre Sud, peste jud. Satu-Mare, Estul jud. Someș, Vestul jud. Cluj și Turda, de unde, cu o mică întrerupere în regiunea Abrudului, se îndreaptă în spre Est peste jud. Alba, Târnava-Mică, Sudul jud. Făgăraș și Brașov, cuprinde Nord-Estul Munteniei, Dobrogea, jumătatea sudică a Moldovei și Sud-Vestul Basarabiei. O arie mai mică cu acest stadiu ne-o mai prezintă ambele hărți în Sudul Bucovinei—Nord-Estul Moldovei.

Forma *ițel* o întâlnim, în WLAD, în punctele 238, 239, 240, jud. Maramureș, 145, 163, jud. Bihor, 164, jud. Turda, și 260, 487, jud. Brașov. În ALR. I, o întâlnim în 352, 354, jud. Maramureș, 122, jud. Sibiu, 200, jud. Trei-Scaune, 772, jud. Brașov, 768, jud. Dâmbovița, 770, jud. Muscel, 395, 397, jud. Cernăuți, și 398, jud. Hotin.

Stadiul *ș̂iț̂el* începe, la Sud, în amândouă hărțile, în jud. Turda și Alba, cuprinzând întreg Nord-Estul Ardealului, partea centrală a Bucovinei, partea de Nord a Moldovei, și, cu excepția unei mici părți sudvestice, întreagă Basarabia.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

În aceeași arie din Maramureș, avem, în ambele Atlase, forma *zițel*.

La fel se prezintă hărțile VISEZ (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 73) și ȚEVI, pe care nu le are Weigand.

Din harta VISEZ relevăm: 1) raritatea stadiului *y*, pe care nu-l întâlnim decât în punctele 158, jud. Târnava-Mare, 772, jud. Brașov, 770, jud. Muscel, 730, jud. Buzău, 595, jud. Râmnicul-Sărat, și 2) lipsa completă a stadiului *z*.

În harta ȚEVI, remarcăm aceeași raritate a stadiului *y*. Stadiul *z* îl întâlnim însă în două puncte, 351 și 361, jud. Maramureș.

Cele 55 de hărți prezentate (43 din ALR. I și 12 din WLAD) se repartizează în 3 grupe:

1. Grupa bilabialelor *p, b*
2. » labionazalei *m*
3. » labiodentalelor *f, v*.

Din punctul de vedere al ariei cu labiala nepalatalizată, grupa I-a se repartizează, la rândul ei, în 5 grupe:

1. Hărți a căror arie cu bilabiala nealterată cuprinde Banatul, Sud-Vestul jud. Hunedoara, Oltenia nordică și Muntenia până la Est de București-Ploești: PIEPT (ALR. I și WLAD), PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIELE (ALR. I) și OBIALĂ (ALR. I);

2. Hărți a căror arie cu bilabiala nealterată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, Oltenia nordică și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului: BIVOL—BIBOL—BIHOL (ALR. I) și PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI (ALR. I);

3. Hărți a căror arie cu bilabiala nealterată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului: PICIOR (ALR. I și WLAD), PIPER (ALR. I), OPINCĂ (ALR. I), COPIL (ALR. I și WLAD [necomplet]), SPIC (ALR. I), ARIPI (ALR. I și WLAD), LUPI (ALR. I și WLAD [necomplet]), VRABIE (ALR. I și WLAD), ALBINĂ (ALR și WLAD [necomplet]), BICIU—ZBICIU (ALR. I) și ALBI (ALR. I);

4. O hartă în care aria cu bilabiala nealterată cuprinde numai Crișana, Banatul și Sud-Vestul jud. Hunedoara: FRÂMBIE—FRÂNGHIE (ALR. I);

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

5. O hartă în care aria cu bilabiala nealterată cuprinde Maramureșul, Țara Oașului, Crișana, Nordul și Vestul Ardealului, Banatul, Oltenia și Muntenia până în dreptul Buzăului: BINE (ALR. I).

Hărțile labionazalei *m* se repartizează în 4 grupe:

1. O hartă în care forma cu labionazala nepalatalizată o găsim numai în patru puncte din Banat (35, jud. Timiș-Torontal, 77, jud. Caraș, 26, 79, jud. Severin), în două puncte din Sudul jud. Hunedoara (116, 831), într'un punct din Sudul jud. Sibiu (122), în jumătatea nordestică a Olteniei și în Muntenia până la Est de București-Ploești: AMIAZI (ALR. I);

2. Hărți a căror arie cu labionazala nealterată cuprinde Banatul cu extremitatea vestică a jud. Hunedoara, Estul jud. Hunedoara cu Vestul jud. Sibiu, Oltenia nordestică și Muntenia până aproape de Buzău: MIERCURI (ALR. I și WLAD), MIERLĂ — MIRLĂ (ALR. I și WLAD), MIAUNĂ — MIORLĂIE (ALR. I), MIERE (ALR. I) și MIEL (ALR. I);

3. Hărți a căror arie cu labionazala nealterată cuprinde Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până în dreptul Buzăului: MILĂ (ALR. I) și MIROS — AMIROS — AMINOS (ALR. I);

4. Hărți a căror arie cu labionazala nealterată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până la Buzău: MIC-MICĂ (ALR. I) și LACRIMI (ALR. I).

Hărțile labiodentalelor *f*, *v* se repartizează în 3 grupe:

1. O serie de hărți, toate cu *v*: VIER (ALR. I), VIERME (ALR. I), VIEZURE — VIEZUNE (ALR. I) și VIESPAR (ALR. I) ne prezintă forma cu labiala nepalatalizată în jumătatea sudică a Crișanei, în Banat, în Sud-Vestul Ardealului, în Oltenia nordică și în Muntenia până aproape de Buzău.

2. În o a doua serie, toate cu *f*: FIER (ALR. I și WLAD), FIERE (ALR. I) și FIERBE (ALR. I), avem forma cu labiala nealterată în întreagă Crișana, Banat, Sud-Vestul Ardealului, Oltenia nordică și Muntenia până aproape de Buzău.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3. În a treia serie, cu *f* și *v*: FIREZ—FIRISĂU—FIERĂSTĂU—FIERĂSTRĂU (ALR. I), FI [ar ~ fost] (ALR. I), FIORI [mi-au trecut ~] — ÎNFIORAT [m'am ~] (ALR. I), VIȚEL (ALR. I și WLAD), VISEZ (ALR. I) și ȚEVI (ALR. I), aria cu labiala

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

nepalatalizată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până la Buzău.

În regiunea palatalizantă, cele trei grupe de hărți ne prezintă situația următoare:

Imediat la est de aria cu bilabialele *p*, *b* nealterate, avem, stadiile *pt'-pk'*, *bd'-bg'*, — în privința extensiunii cărora, hărțile prezentate ale celor două labiale se regrupează astfel:

1. În hărțile PIELE (ALR. I) și OBIALĂ (ALR. I), stadiile *pt'—pk'*, *bd'—bg'* cuprind Crișana, Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul Bucovinei, Nord-Vestul și Sudul Ardealului și extremitatea nordică a Munteniei.

2. În hărțile PICIOR (ALR. I și WLAD), OPINCĂ (ALR. I), ARIPI (ALR. I și WLAD), VRABIE (ALR. I și WLAD) și PORUMBI — GOLUMBI — HULUBI (ALR), stadiile respective cuprind Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul Bucovinei, Nord-Vestul și Sudul Ardealului și extremitatea nordică a Munteniei.

3. În hărțile COPIL (ALR. I și WLAD) și LUPI (ALR. I și WLAD), pe lângă regiunile de sub punctul 2, stadiul *pt'—pk'* mai cuprinde întreagă Moldova, întreagă Basarabia și Dobrogea.

4. În hărțile SPIC (ALR. I), ZBICIU—BICIU (ALR), ALBINĂ (ALR. I și WLAD) și ALBI (ALR. I), nu întâlnim decât în mod sporadic stadiile *pt'—pk'* și *bd'—bg*.

5. În WLAD, hărțile PIEPT și PIEPTENE ne prezintă situația de sub punctul 4. În harta PIEPTENE a ALR-ului nu găsim stadiul *pt'—pk'* decât într'un singur punct, 343, jud. Satu-Mare. Tot numai în același singur punct, găsim acest stadiu în harta PIPER (ALR. I), În harta PIEPT a ALR-ului, nu-l găsim deloc.

Aria normală a stadiilor *pt'—pk'*, *bd'—bg'* e cea pe care ne-o prezintă hărțile de sub punctele 1 și 2. Excepțiile pe care ni le prezintă hărțile din categoriile 3—5 se datoresc, de sigur, cauzelor indicate de W. Meyer-Lübke (v. mai sus, p. 104):

a) Menținerea și pentru Moldova, Basarabia și Dobrogea a stadiului *pt'—pk'* în cuvintele COPIL și LUPI se datorește vocalei labiale care precedă (*o*, *u*);

b) Raritatea respectivelor stadii în SPIC, ZBICIU, ALBINĂ, ALBI se datorește consoanei precedente. Grupele dificile *spt'—spk'*, *zbd'—zbg'*, *lbd'—lbg'* s'au redus la *st'—sk'*, *zd'—zg'*, *ld'—lg'*;

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

c) Raritatea acestor stadii sau lipsa lor completă în PIEPT, PIEPTENE, PIPER, BIBOL se datorește disimilării totale a primului *p* sau *b* față de *p*, *b* următori. Rolul pe care-l atribue deci S. P u ș - c a r i u (v. mai sus p. 103) disimilării și asimilării în explicarea formelor istro-române *kl'ept* și *câptir-țâptir* poate, fi cred, deplin îndreptățit.

În Estul ariei normale a stadiilor, *pt'-pk'*, *bd'-bg'*, avem stadiile *pĉ-ĉ*, *bĝ-ĝ*, — din punctul de vedere al extensiunii cărora, hărțile prezentate se repartizează în patru grupe:

1. În hărțile PIEPT (ALR. I și WLAD), PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIELE (ALR. I) PIPER (ALR. I), OBIALĂ (ALR. I), găsim aceste stadii în trei arii:

a) în Sud-Estul Crișanei;

b) în Nord-Estul Ardealului;

c) în Bucovina centrală.

2. În hărțile PICIOR (ALR. I), LUPI (ALR. I), ARIPI (ALR. I), VRABIE (ALR. I), BIVOL — BIBOL — BIHOL (ALR. I), PORUMBI — GOLUMBI — HULUBI (ALR. I), aria din Sud-Estul Crișanei e redusă la un singur punct (90, jud. Arad), sau, în VRABIE (WLAD), la două (83, 84).

3. În hărțile PICIOR (WLAD), ARIPI (WLAD), OPINCĂ (ALR. I), SPIC (ALR. I), BICIU—ZBICIU (ALR. I), ALBINĂ (ALR. I), ALBI (ALR. I), nu mai întâlnim de loc în Sud-Estul Crișanei stadiile *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ*.

4. În hata BINE (ALR. I), nu întâlnim, în întreaga hartă, stadiul *bĝ—ĝ* decât în trei puncte: *bĝine*, 931, jud. Storojineț, *bĝiṅe*, 214, jud. Câmpulung și *ĝ(d')ini*, 556, jud. Neamț.

La Est de ariile stadiilor *pt'-pk'*, *bd'-bg'* și *pĉ-ĉ*, *bĝ-ĝ*, avem, în fine, stadiile *t'-k'*, *d'-g'*, — în privința extensiunii cărora, hărțile se regrupează astfel:

1. În hărțile PIELE (ALR. I), PICIOR (ALR. I și WLAD), OPINCĂ (ALR. I), ARIPI (ALR. I și WLAD), OBIALĂ (ALR. I), VRABIE (ALR. I și WLAD), PORUMBI — GOLUMBI — HULUBI (ALR. I), BINE (ALR. I), aria stadiilor *t'—k' d'—g'* cuprinde Sudul Ardealului, întreagă Moldova, Estul Bucovinei, întreagă Basarabia, Dobrogea și Estul Munteniei.

2. În hărțile SPIC (ALR. I), ZBICIU — BICIU (ALR. I), BIVOL — BIBOL — BIHOL (ALR. I), ALBINĂ (ALR. I), ALBI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

(ALR. I), această arie mai cuprinde, pe lângă regiunile de sub punctul 1, întreg vestul Ardealului, Țara Oașului, Maramureșul și Sud-Vestul Bucovinei.

3. În hărțile PIEPT (ALR. I și WLAD), PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIPER (ALR. I), regiunilor de sub 1 și 2 li se adaugă și Crișana.

4. În hărțile COPIL (ALR. I și WLAD) și LUPI (ALR. I și WLAD), nu găsim, în schimb, stadiul *t'—k'* decât în câteva puncte din Sud-Estul Ardealului, în câteva puncte din Sudul Basarabiei și într'o mică arie în Estul Munteniei (jud. Buzău și Ialomița).

Aria normală a stadiilor *t'—k'*, *d'—g'* este cea pe care ne-o prezintă hărțile de sub punctul 1. În punctele 2, 3 și 4, avem de a face cu aceleași excepții, explicate de W. Meyer-Lübke, de care am vorbit mai sus (v. p. 145).

În hărțile labionazalei *m*, aria palatalizantă prezintă două stadii: *mń* și *ń*.

Stadiul *mń*, în hărțile MIC—MICĂ (ALR. I) și LACRIMI (ALR. I), cuprinde Sud-Vestul Bucovinei, Maramureșul, Țara Oașului, Nord-Vestul și Sud-Estul Ardealului, și extremitatea nordică a Munteniei. În hărțile MILĂ (ALR. I) și MIROS—AMIROS —AMINOS (ALR. I), acestor regiuni li se mai adaugă Crișana. Acelorași regiuni, în hărțile MIERCURI (ALR. I și WLAD), MIERLĂ —MIRLĂ (ALR. I și WLAD), MIAUNĂ—MIORLĂIE (ALR. I), MIERE (ALR. I) și MIEL (ALR. I), se adaugă Vestul și Sudul Olteniei, iar în harta AMIAZI (ALR. I) se mai adaugă aproape întreg Banatul.

Stadiul *ń*, îl găsim, în toate hărțile, exact în aceeași arie, în care avem, pentru bilabialele *p*, *b*, aria normală a stadiilor *k'*, *g'*, adică în Sudul Ardealului, Moldova, Estul Bucovinei, Basarabia, Dobrogea și Estul Munteniei.

Labiodentalele *f*, *v* ne prezintă, în aria palatalizantă, situația următoare:

Imediat la Est de aria cu labiala nepalatalizată, avem, în hărțile lui *f*, o arie mare cu stadiul *h'* (*h'er*, *h'in*, etc.), care, începând, la Nord, în Țara Oașului, coboară peste Vestul Ardealului până în Nordul jud. Hunedoara, de unde îndreptându-se în spre Est, cuprinde întreg Sudul Ardealului, partea nordică și Estul Munteniei, Dobrogea,

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

jumătatea sudică a Moldovei și Sud-Eestul Basarabiei. Același stadiu îl mai găsim în două mici arii, în Bucovina, una în Sud-Vestul, cealaltă în Nordul acestei provincii.

În hărțile cu *v*, în regiunile ariei mari a lui *h'*, pentru *f*, precum și în cele două arii mici din Bucovina, avem trei stadii: *d'*(—*g'*), *y* și *i*. În hărțile VIER (ALR. I), VIERME (ALR. I) și VIESPAR (ALR. I), aria cea mare se împarte în mod aproape egal între stadiile *d'*, care cuprinde Nord-Vestul *y*, care cuprinde Sud-Estul. Stadiul *i* îl întâlnim numai în câteva puncte izolate în regiunile stadiului *y* din Sud-Estul Ardealului, Nordul Munteniei, Bucovina și Nordul Maramureșului. În hărțile VIEZURE — VIEZUNE (ALR. I), VIȚEL (ALR. I și WLAD), VISEZ (ALR. I), și ȚEVI) ALR. I), aproape întreaga arie mare, ca și cele din Bucovina, ne prezintă aproape excluziv stadiul *d'*.

În estul ariei stadiilor *h'*, *d'*(*g'*)—*y*—*i*, avem o arie, de asemenea foarte mare, cu stadiile *ś*, pentru *f*, și *ź*, pentru *v*. Aria lui *ś* ocupă jud. Someș, Estul jud. Sălaj, Cluj și Turda, Nordul jud. Alba și Târnava-Mică, județele Mureș și Năsăud, jumătatea nordică a Moldovei, Estul Bucovinei și Basarabia. Aceeași pentru Moldova, Bucovina și Basarabia cu cea a lui *ś*, aria lui *ź* pentru *v*, are în Ardeal, atât în WLAD cât și în ALR. I, o mai mare extensiune, coborînd în spre Sud-Vest până în jud. Hunedoara, iar în spre Sud-Est cuprinzând aproape întreg jud. Alba, jud. Târnava Mică, Nordul jud. Sibiu și Nordul jud. Târnava-Mare.

În Maramureș, avem, pentru *f*, stadiul *s*, iar pentru *v*, în exact aceeași arie, stadiul *z*.

Dintre toate hărțile prezentate ale celor cinci labiale, în Sudul Olteniei, palatalizează numai următoarele: PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIEPT (ALR. I și WLAD), prezentându-ne formele *k'eptene* și *k'ept* (în WLAD și o formă depalatalizată *tept*, în punctul 274, lângă Vidin, în Sudul Dunării); PIELE (ALR. I), cu formele *k'ele*, în cinci puncte, 860, 865, 870, 874, 885, *pt'ele*, într'un singur punct, 810, și *pk'ĕi*, alături de singularul *k'ele*, în punctul 874; OBIALĂ (ALR. I), cu formele *obg'ị̯ală*, în punctele 860, 865, 870, 885, *obd'ală*, în punctul 859, și *ob*(*d'*)*ală*, în punctul 880; BIVOL—BIBOL—BIHOL (ALR. I), cu forma *g'ị̯ol*, în două puncte, 880 și 885; PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI (ALR. I), cu fornele *porumbd'ăi̯*, alături de singularul *porumbel*, în 860, *poruŋg'eị̯*, alături de singularul *porumbel*, în 865, și

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

poruŋg'i̯ăl, pl. *poruŋg'i̯ăi̯*, în 870; MIERCURI (ALR. I și WLAD), cu formele *mńercuri* (cea mai frecventă), *ńercuri*, și *mnercuri* (depalatalizată); MIERLĂ—MIRLĂ (ALR. I și WLAD), cu *mńerlă*, *ńerlă* și *mnerlă*; MIERE (ALR. I), cu *mńere*, *ńere* și *mnere*; MIEL (ALR. I), cu *mńel* și *mnel*; AMIAZI (ALR. I), cu *amńaz*, *nańaz* și *amn̯eaz*, *namneaz*; FIER (ALR. I și WLAD), cu formele, în WLAD, *fher*, *fk'er*, *sk'er*, *sfĭer* (cf. *Jahresb.*, VII, 29 și *fter* (depalatalizată), în ALR. I, *fk'ăr*, *ft'ăr* și *ski̯ăr*; FIERBE (ALR. I) și FIERE (ALR. I), cu formele *fk'erbe—ft'erbe* și *fk'ere—ft'ere* (cf. în Weigand, *Jahresb.*, VII, 29 și o formă *sfiere*); VIER (ALR. I), cu *vg'i̯ar* și *vd'ăr*; VIERME (ALR. I), cu *vg'i̯erme*; VIEZURE — VIEZUNE (ALR. I); cu *vy(g')i̯ăzure*, în 874, *vg'i̯ăzure*, în 860, 870, 880, 885, și *g'i̯ăzure*, în 865; VIESPAR (ALR. I), cu formele *vg'i̯ăspari*, în 874, 880, și *g'i̯ăspari*, în 860, 865, 870, 885.

Ordinea în care se succed, începând dela Vest spre Est, ariile diferitelor stadii, cu nenumăratele lor forme de tranziție dela un stadiu la altul înșirate de-a-lungul granițelor respectivelor arii, constitue scara completă a evoluției fonetice a fenomenului palatalizării labialelor. În această privință, hărțile, atât ale lui Weigand, cât îndeosebi cele ale ALR-ului, ne confirmă în modul cel mai desăvârșit explicația dată procesului palatalizării, întâia oară, de către Alexandru Lambrior (v. mai sus, pp. 95—96), aceeași, mai târziu, de către Wilhelm Meyer-Lübke (v. mai sus, pp. 104—106), și care a fost confirmată, pe bază de fonetică experimentală, în toate detaliile ei, de către Hubert Pernot, în legătură cu palatalizarea labialelor din greaca modernă, graiurile din Hios (*Études de linguistique néohellénique I. Phonétique des parlers de Chio*, chez l'auteur, 1907, pp. 240—282), și de către Alexandru Rosetti, în legătură cu palatalizarea noastră (v. mai sus, pp. 110—114 și cf. și Eugen Herzog, v. mai sus, pp. 115—116 și Alexi Procopovici, v. mai sus, pp. 116—117).

De-a-lungul graniței dintre aria palatalizantă și cea cu labialele nealterate, găsim:

[P.] *pi̯i*: *pi̯iôor* WLAD, în o mare parte din vestul Munteniei (373—376, 381—390, 392, 395, 397—399, 405, 406, 409, 410, 412,

BDU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

416, 417, 422—424, 427—433), *copi̯il* WLAD, în aceleași regiuni (371, 372, 374—378, 380—386, 389—391, 395, 399—401, 405—408, 416, 419, 448, 453—460, 462).

p(h')i̯: *p(h')i̯ăpt(u)*, *p(h')i̯ăptur(i)* ALR. I 725, *p(h')i̯ăpt(u)* ALR. I 730, *p(h')i̯ĕpt*, *p(h')i̯ăptur(i)* ALR. I 800, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)* ALR. I 896, 932, *p(h')i̯ęle* ALR. I 725, 748, 782, 786, 880, 932, *p(h')ęle* ALR. I 800, *p(h')icor* ALR. I 768, 831, 896, 926, 932, *lup(h'i)* ALR. I 782, 795, *ariph'*, *ăriph'*, *ărph'*, alături de *arip*ᶜ, *ărip*ᶜ, *ărp*ᶜ WLAD, foarte frecvente în Crișana, Banat și Oltenia.

p(h't')i: *p(h't')iĉ(u)are* ALR. I 750, *luph'(t'i)* ALR. I 800, *p(t')i̯ęli̯e* ALR. I 122, 343, 831, *arip(t')ile* ALR. I 343.

[B] **bi̯i**: *albi̯ină* WLAD, în Muntenia vestică (371, 372, 374—378, 380—386, 395, 399, 405—408, 416, 419, 421—433, 448, 453—460, 462).

b(y)i̯: *b(y)iĉ(u)* ALR. I 730, 748, 768, 782, *alb(y)ină* ALR. I 740, 748, 750, 768, 782, 896, 900, 926, 932, *ob(y)i̯ală* ALR. I 874, *ob(y)i̯alĭ* ALR. I 896, 932, *u̯ob(y)i̯ală* ALR. I 795, 900, *vrab(y)iĭĕ*, *vrăb(y)iĭ* ALR. I 768, *vrăb(y)i̯oiu* ALR. I 795, 932, *alb(yi* ALR. I) 720, 725, 730, 768, 776, 786, 790, 805, 890, 896, 900, 932, 940, 954, *corby* WLAD 189.

b(d')i: *b(d')îĉ(u)*, alături de pluralul *bîĉe* ALR. I 727, *vrăb(d')iu̯oi(u)*, *vrăb(d')iĭ* ALR. I 727, *zb(d')iĉi̯(u)*, *alb(d')* ALR. I 343, *b(d')ine* ALR 798.

[M] **mi̯i**: *mi̯irlă* WLAD 364, 367, 372, 373, 383, 384, jud. Muscel.

m(y)i: *m(y)iros* ALR. I 780, *myercuri* WLAD 119.

m(ń): *m(ń)ărcur(i)* ALR. I 782, *m(ń)ică* ALR. I 782, *lacrăm(ń)* ALR. I 750 și 850.

[F] **f(h')i̯**: *f(h')i̯ăr* ALR. I 750, 795, 800, 890, 896, *f(h')i̯ęre* ALR. I 725, 750, 795, 800, 900, 926, *f(h)in* ALR. I 725, 750, 782, 786, 795, 800, 890, 896, *fh'er*, *fh'ir*, *fh'i* WLAD 119, 302, 306—308, 327, 330—332, 339—349, 351, 428—430, 432—433, 446—453, 454—457, 458—462.

[V] **v(y)i̯**: *vyi̯ăr* ALR. I 725, 790, 795, 800, 890, 900, *v(y)i̯ęrme* ALR. I 795, 800, 896, *v(y)isez* ALR. I 750, 786, 800, 900, 926, *v(y)i̯ęl* ALR. I 750, 782, 786, 800, 896, *vyi̯ęl* WLAD 119, 327—331, 374, 376—378, 384, 387—389, 421—424, 427—433, 448, 453, 458, 459, 462.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

v(y)g′: *vy(g′)ịăzure* 874.

În preajma graniței dintre aria stadiilor *pt′—pk′*, *bd′—bg′* și aria stadiilor *t′—k′*, *d′—g′*, întâlnim formele de tranziție:

(p)t′: *(p)t′ịeḷiĕ*, *(p)t′iĉor(u)* ALR. I 103, *(p)t′ęptine* ALR. I 343.

(p)k′(t′): *(p)k′(t′)ęḷiĕ* ALR. I 125.

(p)k′: *(p)k′ęle* ALR. I 573.

(p)ĉ: *(p)ĉịor* ALR. I 223.

(b)ĝ: *al(b)ĝină* ALR. I 217.

Pe marginea ariilor *pĉ—ĉ* și *bĝ—ĝ*, găsim următoarele forme de transiție, — toate acestea însă numai pe marginea primelor două arii ale acestor stadii, cea din Sudul Crișanei și cea mare din Nord-Estul Ardealului, lipsind cu desăvârșire din aria din Bucovina:

[P.] **pĉ(t′)**: *pĉ(t′)ęḷ′ĕ*, *pĉ(t′)ĕị* ALR. I 251, *pĉ(t′)ęle*, *pĉ(t′)ịĕị* ALR. I 266, *pĉ(t′)ịeḷiĕ* ALR. I 571, *pĉ(t′)iŝor* ALR. I 214, *pĉ(t′)iŝor(u)* ALR. I 249, *ụopĉ(t′)iŋcă* ALR. I 251, 266, *spĉ(t′)ic* ALR. I 251, *aripĉ(t′)* ALR 251.

ĉ(t′): *ĉ(t′)ăpt* ALR. I 56, 556, *ĉ(t′)ăpt(u)* ALR. I 90, *ĉ(t′)ịĕpt* ALR. I 249, 571, *ĉ(t′)ịępĉińĕ* ALR. I 251, *ĉ(t′)ępt′iṅe* ALR. I 298, *ĉ(t′)ępĉ(t′)iṅe* ALR. I 556, *ĉ(t′)aptăn* ALR. I 90, *ĉ(t′)iperị* ALR. I 251, *ĉ(t′)iŝor* ALR. I.

[B.] **bĝ(d′)**: *obĝ(d′)ịală* ALR. I 63, 87, 251, 266, *vrabĝ(d′)ĕ* ALR. I 90.

ĝ(d′): *alĝ(d′)ină* ALR. I 251, *ĝ(d′)ibol(u)* ALR. I 249, *ĝ(d′)ibol* ALR. I 251, 269, *frunĝ(d′)i(i)* ALR. I 251, *zĝ(d′)iŝ* ALR. I 251, 269, *ĝ(d′)ini*, *oĝ(d′)ală*, *vraĝ(d′)ịiĕ* ALR. I 556, *alĝ(d′)* ALR. I 247, 251, 556.

Ceea ce e aici, în primul rând, remarcabil, este faptul că nicio dată nu întâlnim, între aceste forme, forma cu *palatală* +*africată*: *pĉ(k′)—ĉ(k′)*, *bĝ(g′)—ĝ(g′)*, ci excluziv cea cu *prepalatală* + *africată*: *pĉ(t′)—ĉ(t′)*, *bĝ(d′)—ĝ(d′)*. Aceasta ne dovedește că stadiile *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ*, care se și află tocmai în regiunile cu prepalatală, s'au desvoltat din prepalatală.

În al doilea rând, e de remarcat faptul că stadiul fără labială nu ni-l prezintă, în cele trei arii cu africată, decât cuvintele PIEPT, PIEPTENE și PIPER (: *ĉept*, *ĉeptene*, *ĉiper*). Toate celelalte cuvinte ale căror hărți le-am prezentat, incluziv SPIC, ZBICIU, ALBINĂ, ALBI, ne prezintă, în aceste trei arii, stadiile *pĉ*, *bĝ*. Forma fără

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

labială, la aceste din urmă cuvinte, o întâlnim numai în mod sporadic, pe marginea celor trei arii. Alături de africată, labiala se menține deci în aceste arii, când urmează unei alte consonante (: *spĉic*, *zbĝiŝ*, *albĝină*, *albĝ*). Aceasta e o dovadă că, la apariția africatei, labiala se menținea încă lângă prepalatală și când era precedată de o consonantă, ceea ce însemnează că, de fapt, africata a trebuit să apară, în aceste regiuni, la foarte scurt interval după producerea palatalizării.

Evoluția prepalatalei în africată nu e însă un fenomen prea recent. Următorul fapt este o dovadă că vârsta acestui stadiu se ridică la peste 200 de ani. În studiul *Emigrările de peste munți* (Analele Academiei Române. Mem. Secț. Ist., Seria II, tom. XXXVII, pp. 816—865), Ion Nistor, după o statistică a Bucovinei întocmită la 1778 de o comisie de conscripție, instituită de Enzenberg, guvernatorul Bucovinei din acele timpuri, și care se păstrează în « Arhivele de Război » din Viena, a arătat că, în Bucovina, avem un foarte mare număr de Ardeleni, emigrați, în cea mai mare parte, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în timpul luptelor împotriva Unirii și a instituirii regimentelor de grăniceri, tocmai din regiunea ariei mari, din Nord-Estul Ardealului, a stadiilor *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ*. Aria cu aceste stadii din Bucovina, care se prezintă sub o formă absolut statică, neîntâlnind în ea nicio singură dată o formă de tranziție *pĉ*(*t'*), *bĝ*(*d'*), cum avem în celelalte două, cred că se datorește acestei emigrări,—stadiile *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ* fiind importate aici din aria mare din Nord-Estul Ardealului. Unul din satele anchetate de Pop din această arie, Tereblecea (392), jud. Rădăuți, îl găsim trecut în statistica respectivă ca fiind chiar pur ardelenesc, având în acea epocă 74 de familii. Tot din această arie și anchetat de Pop mai găsim trecut în statistică, ca având o parte din locuitori Ardeleni, satul Ciudeiu (391), jud. Storojineț.

Tot cu o origine ardelenească e probabil să avem de a face și în ceea ce privește aria palatalizantă din Sudul Olteniei. Această parte de Sud a Olteniei a fost, în trecut, unul din locurile foarte obișnuite, în care iernau, cu turmele lor, păstorii ardeleni din regiunile Sibiului, Hunedoarei și din Câmpina Ardealului, de unde se coborau, în spre Sudul cu clima mai dulce, în timpul iernii, al Olteniei, pe văile Jiului și Oltului (Cf. Mara N. Popp, *Ciobănia la Ungurenii din dreapta Oltului*, în « Buletinul Societății Regale Române de Geografie », tom. LI, 1932, pp. 149—167, Nicolae Dragomir, *Din trecutul*

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

oierilor mărgineni din Sălişte şi comunele din jur, în « Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj », vol. II, 1926, pp. 195—257 şi Laurian Someşan, *La transhumance des bergers transylvains dans les Provinces Roumaines*, în « Revue de Transylvanie », tom. I, 1935, pp. 465—476). Îngreuindu-se condiţiile vieţii pastorale, în deosebi, în urma creşterii greutăţilor pe care le întâmpinau păstorii ardeleni la trecerea graniţei, foarte mulţi dintre ei s'au stabilit definitiv în Principate. Întreaga brână de sate oltene dela poalele munţilor, între văile Jiului şi Oltului (: Cernădia, Baia de Fier, Polovragii, Novacii-Gorjului, Vaideienii-Vâlcei, etc.) o datorim acestor păstori ardeleni (Cf. Mara N. Popp, *op. cit.*, p. 149). De sigur însă, mulţi dintre ei au rămas, ca şi în Dobrogea, în înseşi locurile de iernatec, dedându-se agriculturii (cf. Mara N. Popp, *op. cit.*, p. 167). În afară de aceasta, partea sudică a Olteniei, prin trecerea în Valea Timocului a unei părţi din locuitorii acestei regiuni, a prezentat, în secolul al XVIII-lea, un gol mare de populaţie. Tocmai în această epocă, avem, din Ardeal, un exod considerabil de emigrare a elementului românesc în Principate, din pricina acelorași lupte împotriva Unirii care i-au făcut pe cei din Nord-Estul Ardealului să emigreze în Bucovina, şi din pricina persecuţiilor de tot felul ale Ungurilor şi Saşilor. Pentru emigrarea în număr mare, în această epocă, a Ardelenilor în Oltenia, cred că e de ajuns să citez aici următorul fapt pe care ni-l relatează Ioan Lupaş în *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, pp. 166—167: « În satele săseşti încă s'a început în veacul al XVIII-lea un fel de prigonire a Românilor: din multe locuri ei au fost alungaţi, căci Saşii văzându-i că se prea înmulţesc, se temeau de ei.

« Apăsaţi de atâtea greutăţi, nu e de mirare că începură a trece cu sutele în Ţara-Românească Cârmuirea a dat dese porunci spre a împiedeca ieşirea lor din ţară. Văzând că aceasta nu e cu putinţă, au pus grăniţeri să păzească prin munţi şi să-i întoarcă înapoi pe Românii cari şi-au părăsit vetrele. Astfel, despre căpitanul Petauer din Jina se spune că umbla cu o patrulă de 30 de feciori prin munţi şi la 1776 a reuşit să întoarcă 400 de familii române din calea lor de pribegire spre Ţara Românească. Tot aşa făcea şi căpitanul român Caliani prin părţile Haţegului ».

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Considerând de origine ardelenească palatalizarea din Sudul Olteniei, pot fi mai ușor explicate formele *sk'er*, *sk'ere*, *sk'erbe* și *sfier*, *sfiere* din această regiune, cele dintâi rezultând din contaminarea rostirei *h'er*, *h'iere*, etc., adusă (cu *h'*, care a devenit apoi oclusivă) din regiunea Sibiului, cu *ŝer*, *ŝere*, adusă de pe Câmpia Ardealului, cele de al doilea, din contaminarea rostirei locale *fier*, *fiere* cu aceleași *ŝer*, *ŝere*, etc., de pe Câmpie, — *ŝ* transformându-se în *s* din cauza lipsei acestei nuanțe din graiul unei părți a populației. În felul acesta cred că se explică și stadiul static în care se prezintă și aici palatalizarea: O avem numai în câteva cuvinte, și numai înainte de *ie* și *ia* (: PIEPT, PIEPTENE, PIELE, dintre cele cu *p*; OBIALĂ, PORUMBIEL, dintre cele cu *b*; AMIAZI, MIERCURI, MIERE, MIEL, MIAUNĂ, MIERLĂ, dintre cele cu *m*; FIER, FIERE, FIERBE, dintre cele cu *f*; și VIER, VIERME, VIEZURE, VIESPAR dintre cele cu *v*). Înainte de *i* o găsim numai în harta BIVOL, care, în două puncte, 880 și 885, ne prezintă forma *g'i̯ol*. Nu găsim nicio formă palatalizată înainte de *-i* al pluralului.

Pe marginea ariilor **ŝ**, pentru F, și **ẑ**, pentru V, întâlnim:

[F] **h'(ŝ)**: *h'(ŝ)i̯ĕr(u)*, *h'(ŝ)i̯ęrbi̯ĕ*, *h'(ŝ)iriĕz(u)* ALR. I, *h'(ŝ)iară*, *h'(ŝ)i*, *h'(ŝ)iu̯orile* ALR. I 283, *h'(ŝ)irisău̯* ALR. I *h'(ŝ)in* ALR. I 136, 144, 283, 352, 355.

h'(s'): *h'(s')i* ALR. I 890.

ŝ(h'): *ŝ(h')i̯er(u)*, *ŝ(h')i̯ęrbe* ALR. I 283, *ŝ(h')iu̯ăr(i)*, *ŝ(h')iri̯ĕz(u)* ALR. I 280, *ŝ(h')iris(u)* ALR. I 341, *ŝ(h')in* ALR 375, *înŝ(h')iorat(u)* ALR 136. I.

[V] **y(ẑ)**: *y(ẑ)ăr(i)*, *y(ẑ)ęrme* ALR. I, 103, *y(ẑ)i̯ăr(i)* ALR. I 156, *y(ẑ)i̯ĕr* ALR. I 186, 636, 691, *y(ẑ)armi̯e* ALR. I 94, *y(ẑ)ęrme* ALR. I 186, 370, 637, *y(ẑ)iți̯ăl(u)* ALR. I 96.

y(z'): *y(z')i̯ĕr(u)*, *y(z')i̯ęrmi̯ĕ*, *y(z')i̯espari̯u* ALR. I 96, *y(z')i̯ęrme* ALR. I 156, *y(z')i̯ĕspar(i)* ALR. I 164.

ẑ(y): *ẑ(y)i̯ĕr(u)* ALR. I 144, *ẑ(y)i̯ĕr* ALR. I 289, *ẑ(y)ęrme* ALR. I 186.

h(z'): *h'(z')isat(u)* ALR. I 96.

d'(ẑ): *d'(ẑ)isat* ALR. I 144, *d'(ẑ)isîă̯d* ALR. I 351.

Înăuntrul acestor două arii, evoluția a ajuns, pe alocurea, la șueră-toarele **ș**, pentru F, și **j**, pentru V:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

[F] ş: *şęre, şirastău* ALR. I 231, *şer* ALR. I 231, 255, 257, *şară* ALR. I 255, 257 *şerbe* ALR. I 231, 257, 573, *şiriez* ALR. I 255, *şirez(u), şin(u)* ALR. I.

[V] j: *jiăr, jęrmene, jęzune, jiţăl* ALR. I 231, *jer(u)* ALR. I 255, 397, 398, *jęrme, jęzură* ALR. I 257, *jisăz(u)* ALR. I 231, 257, *ţăj(i)* ALR. I 257.

Pentru aceste din urmă evoluţii, avem stadiile intermediare:

[F] ŝ(ş)*ăr, ŝ(ş)ęrbe* ALR. I 138, *ş(ŝ)in* ALR. I 138, 255.

[V] ẑ(j): *ẑ(j)ăr* ALR. I 138, *ţeẑ(j)ii* ALR 103.

j(ẑ): *j(ẑ)eẑ(j)uńe* ALR. I 138, *j(ẑ)isîăz* ALR. I 255.

Avem de aface cu false regresiuni, în formele:

[F] *câr, cîn* ALR. I 401, 667, *cęre* ALR. I 401, *cęrea* ALR. I 667, *cęrbi* ALR. I 401, *cęrbe* ALR. I 667, *cirisău* ALR. I 401, *ci* ALR 667, *cini*, alături de sg. *şin* ALR 530.

[V] *ğăr(i)* ALR. I 401, *ğăr* ALR. I 667, *ğęrmi* ALR. I 401, *ğęrme* ALR. I 667, *ğisăz* ALR. I 269, *ğisăd* ALR. I 381, 401, 667, *ţîăğ* ALR. I 269, *ţăğ* ALR. I 401.

Aceste forme s'au desvoltat din formele cu *ŝ, ẑ*, fiind înglobate în categoriile *cerb — şerb, cine — şine, genunche — ẑenunche — ẑenunce*, etc.

Fricativa palatală *h'* (din F) a devenit oclusivă palatală:

t': *t'ĕr, t'ęrbe, t'irisău, t'in* ALR. I 578, *t'irist'ău* ALR. I 370.

k': *k'er* WLAD 508, *k'iristeu* ALR. I 397, *kiărăstiău* ALR.I 590.

Prin sonorizare, acest *h'* a devenit *y*: *yiuor* (fior) ALR. I 341, iar acest *y*, prin închidere, a devenit oclusiva palatală *d'*: *d'iuor* ALR 341, 343, 345.

Avem de aface cu afonizarea lui *y* (din V), în formele:

y(h')ăr(u), y(h')ăzure, y(h')ăspariu ALR 94, *y(h')iĕdzure* ALR. I 96, *y(h')iţăl(u)* ALR. I 156.

her, herme, hezurie ALR. I 80, *ţĕhiiĕ, h'isiăd* ALR. I 96.

Stadiul i, pentru V, s'a desvoltat prin pierderea treptată a naturii de fricativă a lui *y*:

iy: *i(y)ăr(u)* ALR 375, *i(y)ăr* ALR. I 679.

ii: *iiĕr* ALR. I 352, *iiăr* ALR. I 395, *iiţăl* ALR. I 122, 200, 354, 398, 772, *iisez* ALR. I 200, *iisăd* ALR. I 398.

i: *ţăiĕ* ALR. I 352, *isiăd* ALR. I 352, 354, *ţăi* ALR. I 352, 354, 370, 375, 395, 397, *isăd* ALR. I 397, *isăz* ALR 180.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

O formă maramureșeană ca *s(h')irisău* ALR. I 352, deși singura de acest fel, ne arată că stadiul s, pentru *f*, din această regiune, s'a putut desvolta de-a-dreptul din *h'*. În acest caz, deși ne lipsește o formă similară lui *s(h')irisău*, e foarte posibil că și z, pentru *v*, s'a născut de-a-dreptul din *y*, *d'*. Vecinătatea sudestică a ariei *s*, *z* cu marea arie a lui *ŝ*, *ẑ* și formele periferice maramureșene *h'(ŝ)in* ALR 352, 355, *d'(ẑ)isîăd*, *ẑițăl* ALR. I 351, *ẑieḍure*, *țăẑ(i)* ALR. I 345, ne face însă să credem că stadiile s, z s'au desvoltat totuși mai curând din *ŝ*, *ẑ*, evoluție absolut normală și facilă.

Aceeași ordine de succesiune a ariilor, din spre Vest spre Est, care ne dă scara evoluției fonetice a palatalizării, ne dă, în același timp, scara diferitelor grade de vechime ale fenomenului. Acest lucru, în modul cel mai clar, îl observăm în hărțile cu *p*, *b* și *m*.

Avem întâiu, ca cele mai nouă stadii, formele de pe granița dintre aria cu labiala nepalatalizată și cea palatalizantă:

p(h')iăpt ALR. I 725, 730, 800, 896, 932, *p(h')ieḷe* ALR. I 725, 748, 782, 786, 800, 880, 932, *p(h')icor* ALR. I 768, 831, 896, 926, 932, *lup(h'i)* ALR. I 782, 795,

p(h't')iĉ(u)are ALR. I 750, *luph'(t'i)* ALR. I 800, *p(t')ieḷie* ALR. I 122, 343, 831, *arip(t')ile* ALR. I 343;

b(y)iĉ(u) ALR. I 730, 748, 768, 782, *alb(y)ină* ALR. I 740, 748, 750, 768, 782, 896, 900, 926, 932, *ob(y)ală* ALR. I 795, 874, 896, 900, 932, *alb(yi)* ALR. I 720, 725, 730, 768, 776, 786, 790, 805, 890, 896, 900, 932, 940, 954, *corby* WLAD 189;

b(d')īĉ(u), *vrăb(d')iuoi(u)*, *vrăb(d')iu* ALR. I 727, *zb(d')ici(u)*, *alb(d')* ALR. I 343, *b(d')ine* ALR. I 798;

m(y)iros ALR. I 780, *myercuri* WLAD 119;

m(ń)ărcur(i), *m(ń)ică* ALR. I 782, *lacrăm(ń)* ALR. I 750, 850.

Urmează, după acestea, aria mare cu stadiile mai înaintate și mai vechi: *pt'—pk'*, *bd'—bg'* (aici aparțin și stadiile *pĉ*, *bĝ*, v. mai sus, pp. 196—197) și *mń*, care cuprinde, în hărțile normale (v. mai sus, p. 190), o parte sau chiar întreagă Crișana, Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul Bucovinei, Nordul, Vestul și Sudul Ardealului și extremitatea nordică a Munteniei.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Că și în aceste regiuni palatalizarea e recentă, ne-o dovedesc, în primul rând, înseși stadiile *pt'—pk'*, *bd'—bg' mń*, cu labiala păstrată lângă palatală, în al doilea, vecinătatea imediată a acestor regiuni cu aria cu labiala nepalatalizată, care, precum am văzut mai sus (v. p. 190), la cele mai multe cuvinte, se ridică, în spre Nord, peste Crișana, până în jud. Satu-Mare. Pentru Țara Oașului și Maramureș, acest lucru ni-l mai dovedesc numeroasele forme cu labiala nepalatalizată pe care le întâlnim încă azi în aceste regiuni, unde, incontestabil, ele nu sunt de proveniență cultă, ci sunt forme păstrate astfel din epoca când regiunile respective aparțineau ariei nepalatalizante. Într'un răspuns primit din Maramureș, la 1889, de H a s d e u, la Chestionarul său linguistic, lansat în 1884, se relatează (*Răspunsuri la Chestionarul linguistic*, tom. VIII, pp. 12—16) că satele Petrova și Seliște, din Nordul Maramureșului, au labialele nepalatalizate. Satul Petrova, anchetat de P o p (ALR. I 348), ne prezintă și azi, aproape în toate hărțile pe care le-am prezentat, labialele intacte: *picor*, *aripi*, *opincă*, *spic*, *albi*, *albină*, *milă*, *miros*, *mic-mică*, *visăḍ*. Tot astfel, în Apșa-de-Sus (ALR. I 352) [Cehoslovacia], acesta lângă Seliște, găsim atestate de Pop formele: *picior*, *aripi*, *opincă*, *spic*, *piper*, *bibol*, *albi*, *albină*, *porumbi*, *minuos*, *mic—mică*. În *Graiul din Țara Oașului*, I. A. C a n d r e a alături de forme cu labialele alterate, ne atestă, pentru localitățile Cămârzana, Târșolț, Călinești, Lecânța, formele: *copïil*, *pïită*, *spïin*, *pïică*, *pïicură*, *pïir*, *pïișcă*, *pïuă*, *trupïină*, *pïatră*, *pïept*, *pïeptene*, *pïersăcă*, *pïęle*, *Sâm-Pïetru*, *să pïęie*, *pïicior*, *spïinare*, *scarpïin*, *apropïi*, *m'am înspïinat*, *pïicătură* (*op. cit.*, p. 11); *byine*, *albyină*, *cerbyice*, *ibyit*, *byet*, *sabyie* (*op. cit.*, p. 12); pentru Cămărzana, Târșolț și Boinești întâlnim, cu *m* păstrat, formele: *mic*, *mijloc*, *amiadzădz*, *miel* (*op. cit.*, p. 13). Satul Târșolț a fost anchetat și de W e i g a n d, care ne atestă aici formele: *pęatră*, *picor*, *piept*, *pieptene*, *vrabie*, *corby*, iar P o p a anchetat satul Cămârzana, atestându-ne formele: *piępt*, *milă*.

Pentru labiodentala *f*, găsim, în Maramureș și Nordul Ardealului, câteva forme palatalizate încă în secolul al XVI-lea (v. A. R o s e t t i, *Rech.*, pp. 87—90, și *Limba rom. în sec. XVI*, pp. 62—64). *F* a fost deci de timpuriu alterat și în aceste regiuni. Dintre celelalte labiale, singura formă mai veche palatalizată, care se întâlnește aici, e o formă *mneu*, care e atestată de două ori, în Maramureș, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Glod, într'un document din 1767 (N.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

I o r g a, *Studii și Documente*, XVII, 110, 391) și la Năneşti, într'un document de după 1784 (*ibid.*, 140, 509). Pentru labialele *p*, *b*, *m*, după cele arătate mai sus, nu cred, în adevăr, ca palatalizarea lor să fie, în Nord-Vestul Ardealului, Crișana, Țara Oașului și Maramureș, mai veche decât sfârșitul secolului al XVII-lea sau începutul celui de al XVIII-lea.

La Est de aria stadiilor *pt'—pk'*, *pĉ*, *bd'—bg'*, *bĝ*, *mṅ*, avem cea mai întinsă arie a regiunii palatalizante, — de o absolut perfectă identitate ca întindere pentru toate trei labialele —, cea mai îndepărtată de aria cu labialele nepalatalizate, și cea care ne prezintă cele mai înaintate stadii de evoluție: aria stadiilor *k'*, *g'* și *ṅ*, cuprinzând Sud-Estul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia. Aceste trei particularități ale ariei ne dovedesc, în modul cel mai evident, că aici trebue ca palatalizarea să aibă cea mai mare vechime. În adevăr, cele mai vechi atestări ale fenomenului (v. mai sus, p. 112) le avem tocmai din această arie. Că vechimea palatalizării, în aceste regiuni, e însă cu mult anterioară datei la care sunt atestate primele forme palatalizate în textele noastre vechi, ne-o dovedește, în afară de cele trei particularități ale ariei, stadiul însuși în care se prezintă cele dintâi dintre aceste atestări. Spre a putea întâlni aici, la 1592, forme ca *chiciorăle*, *chezișu*, *chisc*, *chesc*, *grochi* (A. V. S a v a, *Documente putnene*, I, Focșani, 1929, 140, 200), fără îndoială, că evoluția, care s'a îndeplinit treptat și încet, precum am văzut, trebue să se fi început, în această arie, cu sute de ani mai înainte, — pentru a ne putea prezenta, la sfârșitul secolului al XVI-lea, însuși stadiul final de evoluție, și acesta, în forme chiar ca *chiciorăle*, *chisc*, *chesc*, *grochi*, înainte deci de *i* și chiar de *-i* al pluralului, cazuri în care (v. hărțile prezentate și descrierea celor similare), evoluția a înaintat foarte încet.

Stabilite cele două fapte, — că în Nord-Vestul Ardealului și Maramureș fenomenul palatalizării labialelor e de dată recentă, posterior în tot cazul secolelor XV—XVI când au apărut, în aceste regiuni, primele noastre scrieri, și că, în schimb, în Moldova, pentru a putea întâlni aici, la sfârșitul secolului al XVI-lea, același stadiu evoluat de azi, fenomenul trebue să fie anterior chiar primelor începuturi de a se scrie la noi în limba slavă —, nu mai văd nicio greutate care ar infirma explicația dată vechimii palatalizării labialelor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

în limba română de către S e x t i l P u ș c a r i u (v. mai sus, pp. 102—103, și acum în urmă, *Dacoromania*, VIII, p. 310).

Mai vechiu decât începutul de a se scrie în Moldova, fără îndoială, fenomenul are aici aceeași vechime pe care o are la Aromâni, — unde același stadiu de azi și din Moldova se atestă astfel încă în secolul al XII-lea (în forma *Τζιντζιλούκης = ținți luk'*, la Niketas Akominatos, 1156, v. mai sus, p. 100 și p. 107) —, și aceeași pe care o are la Megleniți [1]), datând, cum a arătat Pușcariu, din epoca de comunitate a dialectelor limbii noastre, fiind o particularitate a străromânei estice vorbită de strămoșii Aromânilor, ai Megleniților și ai Dacoromanilor răsăriteni [2]).

Cauzele indicate de Pușcariu (v. mai sus, p. 103) ale rarității fenomenului în documentele și textele noastre vechi provenind din Moldova, deși palatalizarea e atât de veche aici, sunt, cred, prin dovedirea originii recente a fenomenului în Maramureș și Nordul Ardealului (v. mai sus, pp. 157—158), deplin confirmate.

Descinzând, la origine, cu primii voevozi, din Maramureș, e foarte firesc ca boierimea moldoveană să fi păstrat, precum a arătat A l e x e P r o c o p o v i c i (v. mai sus, pp. 118—119 și cf., acum în urmă

---

[1]) Megleniții au trebuit să se afle, în cadrul străromân, într'o regiune marginală a ariei palatalizante, așa cum e azi, bunăoară, Crișana, Sud-Vestul Ardealului sau chiar Oltenia, unde palatalizarea nu atinsese încă decât o parte din cuvinte, numai în poziție inițială și numai înainte de *ie*. Foarte probabil deci, ei au plecat cu stadiile — în cuvintele atinse de palatalizare — *pk'*, *bg'*, *mn'*. Evoluția acestor stadii la *k'*, *g'*, *n'* s'a putut continua ulterior, în cuvintele respective. Formele pe care le-au dus nepalatalizate din locul de origine s'au menținut astfel până azi.

[2]) Această lucrare a fost redactată înainte de a fi fost anchetate cele două comune istroromâne (Briani [01] și Jeian [02], cele două meglenite (Liumnița [012] și Țârnareca [013] și cele cinci aromâne (Giumaia-de-sus [05], Selia-de-jos [06], Perivoli [07], Avdela [08] și Pleasa [09]. Pe cât am putut în urmă să-mi dau însă seama nu există, pentru cuvintele ale căror hărți le-am prezentat, nicio formă deosebită de cele relevate de cercetătorii anteriori ai acestor dialecte. Starea cunoscută din studiile acestora (S. Pușcariu, pentru istroromân, G. Weigand Th. Capidan și P. Papahagi pentru dialectele aromân și meglenit) am putut-o deci considera ca exactă.

În hărțile ALR-ului anexate lucrări, printr'o eroare pe care spre marea mea părere de rău nu o mai pot corecta decât prin bunavoința cititorului, Aromânii și Megleniții figurează, deși nu am putut întrebuința marerialul anchetat dela ei.

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46

Sextil Puşcariu, *Dacoromania*, VIII, p. 310, care arată că situaţie e analoagă şi pentru Muntenia a cărei organizare s'a făcut dinspre Vest înspre Est pornind deci dinspre regiunea nepalatalizantă în spre cea cu palatalizare), limba mai frumoasă, cu labialele intacte, cu care a descins din Maramureş. Aceasta cu atât mai mult, cu cât descălecătorii maramureşeni, ca foşti soldaţi cu privilegii ai regilor unguri şi din contactul lor cu nobilimea maghiară, au descins aici cu o cultură superioară, pe baza căreia ei au putut să organizeze politiceşte şi cultural noul stat pe care l-au întemeiat.

Apărute în aceeaşi regiune, cu palatalizarea recentă, din Nordul Ardealului—Maramureş, pe la sfârşitul secolului al XV-lea—începutul celui de al XVI-lea, înainte deci de a se fi produs aici fenomenul palatalizării, e foarte firesc ca primele texte româneşti să ne prezinte labialele intacte. Întru cât aceste texte au fost cele dintâi modele după care s'a învăţat, în întreg restul dacoromân, scrisul şi cetitul românesc, e foarte firesc de asemenea ca ele să fi format, în felul lor, o tradiţie a scrisului nostru (cf. Sextil Puşcariu, *Ist. lit. rom. Epoca veche*, ed. II, 1930, pp. 79—80), tradiţie care, prin tipărirea la Braşov, — alături de altele, — a textelor respective, de către Coresi, acesta însuşi dintr'o regiune care nu palatalizează încă nici azi, a devenit definitivă.

DIMITRIE MACREA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14886 © 1936-1938 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:42:46